Година XVIII • Јул 2010 • Број 107/108

Србијашуме

Шуме

Делегација Србијашума посетила газдинство „Ибар" Лепосавић

Интервју: др Саша Орловић, директор Управе за шуме

Поплаве наша судбина

Фото: Марија Буковић, дипл. инж.

ШУМЕ

Ревија за рад и пословну сарадњу, маркетинг и интегрално газдовање шумама

Оснивач и издавач
Јавно предузеће за газдовање шумама "Србијашуме"

Заменик генералног директора
Игор Брауновић

Главни и одговорни уредник
Нада Мијук

Редакциони одбор
дипл. инж. Александар Васиљевић
дипл. инж. Вељко Стојисављевић
мр Живорад Михајловић
дипл. инж. Бранислав Иличић
др Љубивоје Стојановић
дипл. инж. Гордана Јанчић
дипл. инж. Предраг Јовић
дипл. инж. Драгић Томић

Унос текста: Мирјана Дивац

Адреса редакције
ЈП "Србијашуме", Ревија "Шуме"
Нови Београд, Михајла Пупина 113
Телефон: 011 311 50 37
Уплата за претплату и друге маркетиншке услуге на рачуне број
106-8863-65 код Banca Intesa a.d.
205-14313-23 код Комерцијалне банке
245-0011771202024-52 код Агробанке
са назнаком за Ревију "Шуме"

Рукописи и фотографије се не враћају

За изнете чињенице у ауторским текстовима није одговорна редакција

Решењем министра за информације Републике Србије, "Шуме" су уписане под регистарским бројем 1378
бр. 413-00-131-97-01

Ревија "Шуме" је као публикација од посебног интереса ослобођена пореза

Молимо читаоце на сарадњу, рукописе шаљите на:
e-mail: revijasume@srbijasume.rs
www.srbijasume.rs

Насловна страна
Фото: Миле Радојчић

Прийрема и штампа
Scanner studio, Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народне библиотеке Србије,
Београд 630
ШУМЕ
ISSN 0354-298X
COBISS.SR-ID 16347148

У овом броју:

Делегација Србијашума обишла газдинство „Ибар" Лепосавић 4

5
Србијашумама специјална награда - Бизнис пратнер 2010.
Златна статуа за иницијативу у бизнису

Интервју: др Саша Орловић, директор Управе за шуме 6

8
Шумски пожари
Превентива најбоља заштита

Акциони план за биомасу 2010 – 2012. 10

12
Интервју: Саша Ђорђевић, директор „СИМПО - ШИК"

Заштитна радионица и заштита на раду
Стална брига о особама са инвалидитетом 16

18
Очистимо Србију заједно

Међународна конференција Жене у шумарству 21

24
Поплаве наша судбина

У посети Националном парку „ТАРА" 34

38
Републичко такмичење радника секача моторним тестерама

Делегација Србијашума обишла газдинство „Ибар“ Лепосавић

Делегација Јавног предузећа „Србијашуме“ предвођена **Игором Брауновићем**, замеником генералног директора, посетила је 28. јуна на Видовдан, Шумско газдинство „Ибар“ Лепосавић, своје једино преостало шумско газдинство од укупно седам, колико их је некада било на Косову и Метохији и чинило саставни део нашег Предузећа.

Била је то прилика и за састанак делегације Србијашума и управе Шумског газдинства Лепосавић са представницима општина Лепосавић, Зубин Поток, Звечан и Косовска Митровица, на коме је разговарано о проблемима који неминовно прате живот и рад шумара на овом подручју. „Организована бесправна сеча шума и даље је један од највећих проблема против које ћемо заједно са управом газдинства наставити одлучно да се боримо“, рекао је Игор Брауновић и најавио пошумљавање територије газдинства „Ибар“ Лепосавић које ће кренути од јесени.

У саопштењу за јавност, које у целости преносимо, Игор Брауновић, заменик генералног директора је рекао:

– У систему Јавног предузећа за газдовање шумама „Србијашуме“, које у свом саставу има 18 шумских газдинстава, посебно место заузима Шумско газдинство „Ибар“ Лепосавић. Наше предузеће од почетка НАТО агресије (1999. године), посебну бригу води о својим радницима и њиховим породицама који су морали да напусте јужну српску покрајину, а нарочито о онима који су остали да живе и раде на својим вековним огњиштима.

Шумско газдинство „Ибар“ Лепосавић је специфично по томе што 1. јануара сваке године испуни план пословања за наредни период, самим тим што опстаје на овим просторима.

Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“ ће, упркос свим спољним, а у последње време све више и унутрашњим притисцима, настојати да очува целовитост шумског богатства, које заузима безмало 40% територије Републике Србије, а самим тим и целовитост територије.

Запослени са ових простора, својим примером, ризикујући свакодневно своје и животе својих породица, недвосмислено упућују поруку онима који данас у Србији мисле да зарад ситних политичких и било којих других интереса могу да дају себи за право да поново на исти начин на који су пре неколико година успели да одвоје шуме северне српске покрајне, данас доврше посао цепајући је на више региона.

Нико од нас овде, данас, не треба да буде посебно политички образован, да би схватио да то у будућности чека државу Србију и њену територију.

На данашњи дан, са овог места, желим да им поручим да су шуме „Плућа Србије“, а она су само једна. – ■

Посета манастиру Бањска

Фото: Ј. Радојичић

Шљункара - сепарација

Додељење регионалне награде Бизнис партнер 2010.

Србијашумама специјална награда

за показану изразиту еколошку свест и бригу о заштити животне средине

Под геслом „У бизнису као и у животу, најважнији је партнер“, компанија „Мас медија интернешенел“ организовала је 16. јуна у хотелу „Континентал“, свечано уручење награда „Бизнис партнер 2010“. Специјано признање „Еко бизнис партнер“ је додељено Јавном предузећу „Србијашуме“ за показану изразиту еколошку свест и бригу о заштити животне средине, а што је најважније и за остварене добре пословне резултате, висок степен професионалности и етичности...

Престижно признање у име Србијашума примила је **Јована Антић**, шеф кабинета генералног директора, уз присуство осталих лауреата, бројних пословних партнера, угледних привредника, представника Владе, чланова дипломатског кора, уважених личности из јавног и културног живота, медија...

Годишња награда Бизнис партнер додељује се традиционално већ 16 година, с циљем да се скрене пажња јавности на уложене напоре, постигнуте успехе и позитиван допринос компанија у неговању добрих пословних обичаја, поштовања пословне етике и морала и уважавања пословних партнера, клијената и потрошача.

Награда Бизнис партнер намењена је свим пословним субјектима из земаља у региону, а овогодишње признање су добиле укупно 43 компаније. Међу лауреатима осим представника из Србије нашла су се и предузећа из Мађарске, Грчке, Румуније, Бугарске, Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Македоније. ■

Међународна конвенција о квалитету
New York, мај 2010. године

Награда за иницијативу у бизнису

Награда за квалитет се додељује континуирано већ 24 године у знак признања компанијама и организацијама у различитим земљама широм света, који проширују своју репутацију и позицију, тако што имплементирају и промовишу КУЛТУРУ КВАЛИТЕТА.

Ово значајно признање додељује жири, чији састав чине, представници компанија из преко 100 земаља који су већ добили поменуту награду.

Србијашуме су кандидоване за добијање златне статуе из области политике пословања компаније у домену квалитета. Награде се додељују и из домена унутрашње и спољне трговине, нових производа и финансијских ресурса у индустрији и сектору услуга.

Ову манифестацију пратило је 26 различитих медијских кућа, што говори о њеном значају. Важно је рећи да Комисија на основу стриктно одређених критеријума прати даљи рад компаније која је добила ову награду. У вези с тим компаније добијају одређене смернице за будуће пословање, од којих не могу и не смеју да одступе, јер у случају одступања од задатих пропозиција у начину пословања, може се десити да се сертификат изгуби.

Добијањем ове награде наше предузеће је постало део жирија, који предлаже и врши одабир будућих кандидата за награде. Ове године, у New Yorku су учествовали представници из 64 земље света, између осталих Кина, Јапан, Русија, Америка ... и наравно Србија. Јавно предузеће „Србијашуме“ – Србијашуметурс била је једина кандидована и награђена компанија из Србије.

Значајно признање – Златну статуу, на свечаности у New Yorku, у име Србијашума примили су Живорад Михајловић, директор Сектора за маркетинг и односе са јавношћу и Ђурица Михаљчић, директор Правног сектора. ■

Припремила Нада Мијук

Интервју: др Саша Орловић, директор Управе за шуме

Професионалним радом до бољих шума

Недавно усвојени Закон о шумама у жижи је интересовања целокупне шумарске струке, па је то био повод да са др **Сашом Орловићем**, директором Управе за шуме разговарамо о новинама које овај значајан и дуго очекиван Закон доноси.

- ***Које промене у сектору шумарства доноси нови Закон о шумама?***

Нови Закон о шумама покушава да реши нагомилане проблеме у области очувања, заштите, коришћења и располагања шумом и шумским земљиштем, као природним богатством, питање надзора, као и друга питања од значаја за шуму и шумско земљиште у циљу остваривања циљева постављених Стратегијом развоја шумарства Србије (Влада РС, јул 2006. године) и Нацртом програма развоја шумарства Србије (2008).

Стратегија развоја шумарства Републике Србије поставила је десет циљева чије би испуњење допринело одрживости развоја шума и шумарства као привредне гране. Тежња предлагача закона била је управо жеља за операционализацијом циљева постављених Стратегијом.

- ***Да ли се може очекивати значајнији помак у односу на постављене стратешке циљеве који се односе на унапређење стања шума и повећање степена шумовитости?***

Имајући у виду незадовољавајуће стање постојећег шумског фонда, веома изражено одсуство мера одржавања и побољшања стања шума, као и последње две деценије скоро симболично повећање површине шума, скромне могућности шумског фонда да сам себе репродукује и, исто тако, скромне могућности Буџета Републике да озбиљније помаже увећању шумског фонда, решењима у овом закону се инсистирало на утврђивању обавеза и стварању финансијске, организационе и кадровске подршке мерама заштите и одржавања постојећег шумског фонда.

Понуђена решења утичу на сваког грађанина Републике Србије, али омогућавају и потпуну транспарентност сектора (исказану у деловима закона који се тичу учешћа јавности, извештавања јавности о стању шума и спровођењу Програма развоја) у обављању делатности од јавног интереса у односу на јавност и њен интерес у задовољавању свих функција које шума пружа.

Др Саша Орловић,
директор Управе за шуме

Пажљивим одмеравањем предложених решења направљен је покушај задовољавања како јавног интереса у шумама (интереса свих који не поседују шуму), тако и појединачног интереса (сопственика, односно корисника шума) за остваривањем прихода из шуме и од шуме.

- ***Које новине Закон доноси када је реч о приватним власницима шума, у чијем власништву се налази 50% површине шума Републике?***

Одредбе закона односе се на шуме свих својинских облика, као и на све врсте власника, односно корисника. Можда се може истаћи новина да закон препознаје удружења власника приватних шума, као потенцијалне учеснике у развоју сектора шумарства. Што није био случај у претходном закону. Управа за шуме је и пре доношења закона урадила пуно на развоју приватног шумарства. У томе смо имали и велику подршку руководства и запослених у јавним предузећима.

- ***Да ли ће се отворити могућност за запошљавање кадрова шумарске струке, којих на Бироу рада има све више и какав је став у односу на развој приватног сектора у шумарству?***

Као што је већ речено, овај закон не познаје разлике у власништву. Али је чињеница да је државни сектор шумарства веома добро организован, те да се у наредном периоду морамо посветити развоју и приватног сектора у шумарству. Како по питању газдовања приватним шумама, тако и по питању развоја услужних предузећа, без обзира да ли она услуге пружају државном или приватном сектору у шумарству.

Подзаконска акта дефинисаће услове у погледу кадровске оспособљености и техничке опремљености које морају да испуњавају лица која се баве газдовањем шумама, као и у погледу опреме и стручног кадра која морају да испуњавају лица која се баве извођењем радова у шумарству.

Верујемо да ће се створити могућност за запошљавање кадрова шумарске струке у будућности.

- ***Члан 70. Закона о шумама отвара могућност промене у организацији газдовања шумама. Да ли запослени у јавним предузећима могу да очекују промене у том смислу и имају ли разлога за бригу?***

Може се рећи да закон отвара могућности промена у организацији газдовања шумама. Али не само када су у питању државне шуме. Мислимо да је то веома добро решење. Организација мора бити прилагођена условима у којима предузеће или институција привређује. Чињеница је да живимо у времену честих политичких и економских промена. Те промене утичу на сектор шумарства, али и на друге секторе којима шумарске институције и предузећа пружају на неки начин услуге.

Организација пружања услуга, било да је реч о продаји дрвета, стручним пословима у приватним шумама или пословима у заштићеним природним добрима, мора бити прилагођена, да кажем тако, ефикасном испуњењу обавеза према „наручиоцу“ посла. Некада организацију није потребно мењати дуже време, а некада се то мора радити и често.

Током израде закона, нити у једној његовој фази, предлагач није имао намеру да намеће решење организације предузећа или броја предузећа која ће газдовати државним шумама. Уз чињеницу да овај закон предвиђа далеко интензивније радове на унапређењу шумарства Србије, те да реализација тих радова зависи од квалитета и броја запослених, не видимо разлог за бригу запослених у јавним предузећима да ће престати потреба за њиховим ангажовањем.

- ***Какав је став Закона у односу на све израженије захтеве за успостављањем приоритетно еколошких функција шума?***

Морам изразити неслагање са приступом који произилази из овог питања. Закон о шумама само је један од закона који уређује функционисање јединственог државног система. Он не може изражавати став о захтевима које постављају други сектори. Сматрамо да више нема места ставу како смо „угрожени“ од стране других сектора и како не постоји разумевање за потребе шума и шумарства Србије. У прилог томе иде и чињеница да су представници других сектора пристали да издвајају део својих годишњих прихода за потребе заштите и унапређивања шума. Закон о шумама резултат је ефикасне међу и унутарсекторске сарадње и као такав пружа могућност за функционисање шумарства Србије, а да у исто време уважава потребе сектора са којима делимо простор на којем радимо.

- ***Да ли шумарски инжењери треба да се припремају за добијање лиценце?***

Да. Ради унапређења услова за обављање стручних послова у шумарству, заштите општег и појединачног интереса у обављању послова и организовању у пружању услуга у шумарству основаће се Комора инжењера шумарства Србије. У надлежности Коморе биће издавање лиценци. С обзиром да се ради о новој институцији у шумарству Србији, са једном важном функцијом, припрема и оснивање коморе биће веома пажљиво урађени. Запослени у сектору биће активно укључени у реализацију наведених активности.

- ***Да ли ће у складу са чланом 97. предузећа и предузетници који обављају послове коришћења шума да добију нове обавезе и задатке?***

Подзаконска акта дефинисаће услове у погледу кадровске оспособљености и техничке опремљености која морају да испуњавају лица која се баве извођењем радова у шумарству. Сматрамо да део сектора који се бави извођењем радова у шумарству има пуно простора за унапређење. А за то је потребно пре свега имати квалитетне људске ресурсе.

- ***Планови газдовања шумама су веома детаљно разрађени и захтевни. Да ли сектор шумарства има довољно организационих и стручних капацитета да испоштује постављене обавезе?***

Сектор шумарства има довољно организационих и стручних капацитета да спроводи своја планска документа. Али ћу се надовезати на одговор на једно од претходних питања. Живимо у једном веома динамичном друштву. Промене су честе и понекад неочекиване. Како бисмо успели да одговоримо свим тим изазовима морамо учити и развијати се свакодневно, како као институције, тако и као појединци.

- ***Шта још можемо да очекујемо од новог Закона о шумама?***

Закон о шумама доноси нам пуно обавеза, али и привилегију да професионалним радом омогућимо да шуме и шумарство Србије изгледају боље него онда када смо се као појединци определили за ову професију. ■

Нада Мијук

Шумски пожари

Превентива најбоља заштита

Министар Саша Драгин уручио кључеве од 20 возила за гашење шумских пожара корисницима шума у државној својини

У циљу побољшања система заштите од шумских пожара, министар пољопривреде, шумарства и водопривреде др Саша Драгин, 26. маја у Пословном клубу Кошутњак, уручио је корисницима шума у друштвеној својини кључеве од 20 возила наменских за гашење пожара.

Објашњења ради возила је Министарство одбране уступило Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде, које је потом уговором доделило на трајно коришћење 14 возила ЈП „Србијашуме“, 4 возила ЈП „Војводинашуме“ и по једно возило Шумарском факултету и Институту за низијско шумарство и животну средину. Реч је о возилима која ће бити коришћења за превоз опреме и људи у иницијалној фази пожара на тешко приступачним теренима.

- Борба против шумских пожара не само код нас, него и у целом региону је императив, изјавио је приликом уручења кључева министар Драгин и нагласио да сваке године министарство за ове намене одваја значајна средства. Нови Закон о шумама који је донесен умногоме ће допринети бољем и ефикаснијем одржавању шуме, успостављањем сталног мониторинга стања шума, као и дестимулацију промена намене шума и шумског земљишта. Такође, рекао је министар, Законом се обезбеђује и квалитет и континуитет у доношењу, доследност у спровођењу планова газдовања шумама, јединствена стручна контрола над извођењем радова у шумама и успостављање јединственог информационог система за шуме Србије. Законом се формира реалан и функционалан систем финансирања у шумарству, успостављањем буџетског фонда за шуме Србије, који ће служити искључиво за пошумљавање Србије.

Наше министарство заједно са осталим државним органима ствара услове да се адекватно и правовремено реагује у случају избијања пожара, а овом примопредајом возила, држава унапређује јединствени систем реаговања у ванредним ситуацијама, којем теже и остале земље Европске уније.

Директор Управе за шуме др Саша Орловић је истакао да Управа у оквиру стандардних активности редовно значајна средства опредељује за заштиту и унапређење шума, а један део тих средстава одваја се за набавку опреме за гашење шумских пожара. Захваљујући управо тим средствима и улагању, обезбедили смо да свако шумско газдинство у Србији има по једно возило за гашење шумских пожара. Улагањима у опрему, одржавањем и постављањем нових противпожарних пруга делујемо превентивно и одговорно.

Захваљујући се на добијеним возилима Бранислав Илчић, директор Сектора за коришћење шума, пожелео је да ове године пожара буде што мање, а теренска возила ће свакако помоћи да се добро припремимо за евентуалну појаву пожара и да брзо и ефикасно делујемо. ■

Н.Мијук

Четрнаест возила за гашење шумских пожара додељено је ЈП „Србијашуме“, које је преузео Бранислав Илчић, директор Сектора за коришћење шума.

У име ЈП „Војводинашуме“ кључеве од четири возила је преузела Марта Такач, генерални директор.

По једно возило додељено је Институту за низијско шумарство – Нови Сад које је преузела Бојана Клашња – директор и Шумарском факултету које је преузео декан Милан Медаревић.

Фото: Леополд

Корпоративна друштвена одговорност и јавне набавке

Задовољење принципа одрживог развоја захтева испуњавање не само економских и еколошких, већ и многих других захтева које друштво намеће. Социјално одговорно понашање је постало потреба и обавеза данашњице и оно подразумева висок степен одговорности компанија према заједници и животној средини. Компаније које поклањају пажњу овим захтевима и понашају се одговорно, не само према профиту, бивају награђене позитивним реакцијама тржишта.

Шумарство спада у привредне гране које су често изложене критикама јавности услед најчешће погрешне представе о негативном утицају коришћења шума по животну средину. Захтеви друштва у односу на шумарство су не ретко контрадикторни. С једне стране се захтева смањење обима сеча и коришћења шума, док се с друге стране од шумарства и дрвне индустрије очекују еколошки исправни производи, међу које свакако спада највећи број производа од дрвета. Друштвено одговорно пословање представља пут ка изградњи поверења јавности у шумарство.

Корпоративна друштвена одговорност је генерално усмерена ка доношењу пословних одлука у правцу респектовања друштвених и етничких вредности, правних норми, бризи за људе, друштво и животну средину у целини. Термин корпоративна друштвена одговорност се може описати као обавеза и одговорност компаније за све њене заинтересоване стране и њихове активности. Развила се из идеје да обавеза предузећа није само да доноси профит, већ предузеће мора да има позитиван утицај на средину у којој обавља делатност. За бољу будућност друштва потребна је подршка и партнерство предузећа која у том друштву обављају своју делатност. Компаније не функционишу изоловано од друштва око себе, већ су његов саставни део и њихова конкурентска способност зависи управо од услова и околности у којима раде. Улагањем у друштво, предузећа стварају окружење које ће му помоћи у даљем развоју. Друштвена одговорност од компанија захтева да за своје запослене обезбеде будућност у компанији, уз поштовање људских права, равноправан третман запослених (као и клијената и добављача), одговорно корпоративно управљање, заштиту животне средине, етичко пословање и остале доприносе друштву. Многе организације су схватиле да брига о друштву и животној средини доводи до значајних иновација које предузећу обезбеђују конкурентску предност на тржишту.

Један од важних сегмената у спровођењу политике друштвене одговорности у јавном сектору представљају јавне набавке. Набавке у оквиру јавног сектора имају значајан утицај на националне економије у целом свету и своје утемељење налазе управо у друштвено одговорном понашању. У Европској унији, јавна потрошња (без социјалне заштите) земаља чланица је присутна са 17% у односу на бруто национални доходак. У САД овај проценат износи 15,7% док је у Канади чак 19%. У Европској унији од ове потрошње 44% отпада на институције Влада држава чланица на највишим нивоима, док је остатак потрошње у оквиру локалне и регионалне администрације. Националне и локалне управе представљају такође водеће потрошаче производа од дрвета и папира.

Понашајући се друштвено одговорно, јавни сектор у развијеним земљама, све више исказује жељу да у поступцима јавних набавки, из система набавки искључи производе који могу потицати од илегалних сеча или шума којима се не газдује у складу са принципима одрживог коришћења, постављајући јасне баријере и захтеве у односу на доказивање еколошке исправности производа и порекла дрвета. Владе практично играју двоструку улогу, као регулатор са једне и веома значајан потрошач с друге стране. Самим тим од њих се очекује највиши степен примене донетих прописа и међународно прихваћених обавеза које се односе на шумске ресурсе и заштиту животне средине уопште. Политиком зелених јавних набавки Владе обезбеђују промоцију одрживог газдовања и управљања шумама и њихово рационално коришћење.

Политике јавних набавки производа од дрвета су установљене у више земаља. Велика Британија, Холандија и Данска су пионири у њиховом развоју и имплементацији. У Француској, Јапану, Холандији и Великој Британији сви производи на бази дрвета (укључујући целулозу и папир) су обухваћени посебним политикама набавке. Канада, Немачка, Белгија, Нови Зеланд и Шведска такође уважавају неопходност постојања еколошких сертификата као доказа еколошке исправности.

Владе које су у оквиру политике јавних набавки развиле посебне процедуре које се односе на производе од дрвета, имају за циљ да промовишу и обезбеде одрживо газдовање шумским ресурсима. У оквиру јавних набавки, ове земље имају дефинисане процедуре које подстичу куповину еколошки исправних производа, међу којима производи од дрвета имају значајно место.

Производи од дрвета, због своје еколошке вредности, свакако заслужују привилегован третман у јавним набавкама. Међутим, реакција нашег јавног сектора на трендове зелених набавки још увек не постоји, али се свакако може очекивати, у интересу друштва, шуме и шумарства. ■

Александар Васиљевић

Акциони план за биомасу 2010 – 2012.

Република Србија је донела Акциони план за биомасу 2010-2012, који је сачињен у оквиру Српско-холандског пројекта на нивоу влада о биомаси и биогоривима (G2G08/SB/6/3). Овај значајан пројекат, којим се промовише сарадња различитих држава на пољу преноса технологија и искустава у области коришћења биомасе за потребе производње енергије, финансирало је Министарство станоградње, просторног планирања и животне средине Краљевине Холандије, а реализовало Министарство рударства и енергетике Републике Србије и NL Agency (бивша SenterNovem) – Агенција Министарства економских послова Холандије.

Заједничким ангажовањем у оквиру пројекта Краљевине Холандије и Републике Србије израђен је модеран, динамичан и амбициозан Алциони план за биомасу. То је још један пример подршке коју Краљевина Холандија пружа Републици Србији на пољу њене модернизације и прикључења Европској унији.

Акциони план за биомасу израђен је у сарадњи са свим заинтересованим странама у Републици Србији и уз учешће стручњака из Краљевине Холандије. Уз препознавање изузетно великог потенцијала Србије са аспекта могућности коришћења биомасе за потребе производње енергије, у акционом плану идентификовани су и проблеми које регулаторни органи, приватни сектор и академске институције тек треба да разреше. У акционом плану, такође, је дефинисан и веома важан закључак који се односи на чињеницу да ће одрживо коришћење биомасе за потребе генерисања енергије у Републици Србији допринети формирању тржишно орјентисане политике у разматраној области, што представља кључни параметар у повећању инвестиционе атрактивности државе.

Као земља са великим површинама обрадивог земљишта и под шумом, Србија има велики потенцијал за производњу биомасе. Биомаса учествује са 63% у укупном потенцијалу обновљивих извора енергије (ОИЕ). Шуме покривају око 30% територије, а око 55% територије је обрадиво земљиште. Поред остатака из ратарства, постоје велике могућности за наменско узгајање биомасе које неће конкурисати производњи хране.

У складу са препорукама недавно реализованих студија, најперспективније могућности за коришћење биомасе у Србији су:

- загревање простора у домаћинствима и зградама коришћењем пелета или брикета од биомасе,
- ко-сагоревање или потпуна замена тежих уља за ложење или угља као горива у топланама,
- производња електричне енергије коришћењем остатака из пољопривреде и од дрвета и
- производња биогорива за транспорт.

Влада РС је поставила циљеве за производњу електричне енергије из ОИЕ - да до краја 2012. године повећа учешће електричне енергије произве-

дене из ОИЕ за 2,2%, посматрано у односу на укупну потрошњу електричне енергије у 2007. години, и да заступљеност биогорива и осталих горива из обновљивих извора на тржишту износи најмање 2,2% у односу на укупну потрошњу горива у транспорту рачунато на основу енергетског садржаја. Према Уредби о изменама и допунама Уредбе о утврђивању Програма остваривања Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. године за период од 2007. до 2012. године, главни циљеви програма у вези са биомасом у Србији су:

- ефикасно коришћење расположивих ресурса за производњу енергије,
- смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште,
- смањење увозне зависности и
- отварање нових радних места.

Међутим, да би се максимално искористили потенцијали ОИЕ у Србији, потребно је унапредити тржишне услове. Циљ Акционог плана за биомасу је да се дефинишу проблеми и конкретне активности за њихово решавање које треба да реализују влада, бројни актери и учесници на тржишту. Акциони план за биомасу дефинише краткорочне (до краја 2012), а неке препоруке се односе и на дугорочне активности.

Циљ Акционог плана за биомасу јесте да се дефинише стратегија за коришћење биомасе као обновљивог извора енергије, имајући у виду потенцијале, националне стратегије, позитивне националне прописе и европске директиве. У исто време, један од најважнијих задатака Акционог плана је да утврди проблеме у процесу коришћења биомасе и активности за њихово превазилажење.

За решавање неких проблема дефинисаће се временски оквир, а неке дугорочне активности ће се само назначити. За реализацију је неопходно успоставити сарадњу између бројних актера (од владиних институција до приватног и невладиног сектора). Активности утврђене у Акционом плану сагледане су са законодавног, економског и техничког аспекта. Овај документ је обухватио све врсте биомасе и различите могућности за њено коришћење (производњу електричне и топлотне енергије, транспорт) и он ће допринети већем коришћењу биомасе у Србији. Представља динамичан документ за спровођење политике који може да се мења, ажурира и проширује у складу са развојем земље, стратегијом у енергетском сектору и свим осталим релевантним стратегијама (пољопривредном, стратегијом руралног развоја, шумарства и животне средине).

Приликом израде плана за биомасу основана је међуресорна Радна група, коју су чинили представници следећих институција: Министарства рударства и енергетике, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства животне средине и просторног планирања, Министарства науке и технолошког развоја, Министарства економије и регионалног развоја, Српске агенције за енергетску ефикасност, Покрајинског секретаријата за енергетику и минералне сировине, Шумарског факултета, Машинског факултета и Јавног предузећа за газдовање шумама „Србијашуме".

Активности радне групе су реализоване уз подршку и учешће представника међународних организација: USAID Пројекат за развој конкурентности и UNDP.

Процес израде нацрта Акционог плана су помогли својим међународним искуством: NL Agencija (бивши SenterNovem) и амбасада Краљевине Холандије у Београду.

На основу података из бројних студија и пројеката о утврђивању потенцијала и могућности за коришћење биомасе у Србији, које су реализовали српски универзитети и институти, технички искористив годишњи енергетски потенцијал биомасе у Републици Србији износи око 2,7 Mtoe (комунални отпад није укључен у процену енергетских ресурса биомасе). Енергетски потенцијал биомасе од шумарства и дрвне индустрије (сеча дрвећа и остаци од дрвећа произведени у току примарне и/или индустријске прераде дрвета) се процењује на приближно 1,0 Mtoe, док око 1,7 Mtoe потиче од пољопривредне биомасе (пољопривредног отпада и остатака из ратарства, укључујући и течно стајско ђубриво). Биомаса се традиционално користи за производњу топлотне енергије, а потрошња је у 2008. години износила 0,3 Mtoe.

Република Србија је поставила циљеве за коришћење биомасе до 2012. и усвојила мере подстицаја за производњу електричне енергије. Заинтересованост за производњу пелета је у порасту, с обзиром да је могућност извоза највећа. Процењује се да би годишња производња пелета могла да достигне 100.000t у 2012. години. Према садашњим проценама, доминантан део биомасе из дрвета би могао да се користи за производњу пелета и производњу топлотне енергије, а пољопривредна биомаса за когенерацију електричне и топлотне енергије и производњу биогаса. ■

Припремила Нада Мијук

Интервју: Саша Ђорђевић, директор „СИМПО - ШИК“

Нови почетак

Покретање производње у „СИМПО-ШИК“-у, треба да буде пример и шаблон за остале делове Србије који имају сличних привредних проблема. Сарадња са Србијашумама је за пример. Потпуно је отворена и постављена на економским оасновама и узајамном поверењу. Шумарство и прерада судбински су везани, рекао је Саша Ђорђевић, директор „СИМПО-ШИК“

Да будемо оптимисти - имамо ли разлога? Наравно да, како бисмо без тога иначе живели? То је питање животног става!

Ово су прве речи господина **Саше Ђорђевића,** директора новоформиране фирме „СИМПО-ШИК“ – основане Уговором о пословно-техничкој сарадњи између Владе РС, Компаније „СИМПО“ и ШИК „Копаоник-а“. Ко је Саша Ђорђевић?

Дипломирао 1985. године на Шумарском факултету у Београду као студент генерације, запослио се у Компанији „Симпо“, прешао пут од предрадника у производњи до заменика генералног директора, успешно водио приватизовани део компаније – фабрику „Лагадо“, опробао се у „државним економским водама“ – шеф економског тима Координационог тела за југ Србије... Довољно? Зато се и прво питање, уз захвалност што је пристао на разговор за нашу ревију, само наметнуло:

■ ***Откуда такав човек у Куршумлији, у ШИК-у?***

– На позив председника Компаније „СИМПО“ господина Драгана Томића, јануара месеца ове године, прихватио сам изазов да будем на челу екипе чији је задатак да покрене производњу у погонима „Копаоника“. Наравно, знао сам шта је Копаоник и шта је, на жалост, представљао у дрвној индустрији Србије, а и региона. Кажем на жалост јер се његова величина односи на прошло време. Децембра 2008. године је заустављена производња у последњем погону! Очекивао сам да наиђем на разне проблеме када је лоше приватизована фирма, али оно што сам затекао, искрено немам речи да опишем: организовано и систематски је предузеће уништавано од почетка приватизације, тако да оно што је уништено за годину-две, треба много више времена да би се исправило. Али, идемо напред!

■ ***Шта је до сада урађено, одакле сте почели?***

– После прекида штрајка радника ШИК-а, а и грађана Куршумлије, који је уследио после договора на релацији Влада РС – „Симпо“ - „Србијашуме“ и постигнутог договора о покретању погона пилане и лесонита и упошљавању 440 радника, 16. фебруара. 2010. године, реконструисан је и покренут погон пилане, а касније је покренута и производња у погонима масива и паркетаре. Почетком марта, уследила је посета министра економије и регионалног развоја на позив председника компаније Драгана Томића и свечано пуштање у рад наведених погона са 120 упошљених радника. Том приликом прецизирани су сви детаљи везани за подршку овом пројекту и обиму потребних основних и обртних средстава. Тада је речено да покретање производње у „СИМПО-ШИК“-у треба да буде пример и шаблон за остале делове Србије који имају сличних проблема.

Све напоре смо усмерили на припрему за покретање производње фабрике лесонита, где тренутно, на ремонту и припреми за уградњу нове опреме, ради 60 радника. Такође, ремонтовали смо три сушаре капацитета 360 м^3, четири парионице капацитета 80м^3, очистили балваниште за складиштење 7.500м^3 трупаца, реконструисали котларницу на чврсто гориво, започели радове на котларници на течно гориво, ремонтовали и оспособили кранску дизалицу, очистили бунаре, реконструисали пумпне станице и фабрику отпадних вода, ремонтовали опрему шприцаоне, кабине, вентилацију и грејање, као и пресу у оквиру фабрике ламината, за пресовање шперплоча. Реконтруисали смо и у мају пустили у рад фабрику шперплоче, са 60 нових радника, за производњу првих 100 м^3 шперплоче за грађевинску индустрију. Оно што је можда и најважније од горе напоменутог јесте, да смо све послове на избору извођача радова у фабрици лесонита завршили, окончали послове на уговарању и избору опреме, и на крају, али не и најбитније, организационо и кадровски оспособили предузеће “Симпо ШИК”. Уз све то, упослили смо 200 радника, од предвиђених 40 за погон пилане, са извесним упошљавањем још 200 радника до краја октобра – када је предвиђен завршетак радова у фабрици лесонита.

■ ***Каква је сарадња са надлежним министарством?***

– Чињенице најбоље говоре. Идемо редом: 31. марта 2010. године, одлу-

ком број 43, влада Србије је потврдила одобрење финансијских средстава за покретање производње у "ШИК Копаонику", и то: 7,87 милиона евра на име основних средства и 4,51 милион евра на име обртних средства. Једина финансијска средства којима се располагало у предузећу "Симпо ШИК" до поменуте уплате су 45 милиона динара одобрених у виду позајмице од компаније "Симпо" и Владе РС; од средстава субвенције исплаћене су зараде запосленима за месеце фебруар, март, април, мај текуће године у укупном износу од 16.200.000 РСД. И коначно, половином јуна Влада РС је уплатила 332 милиона динара на име куповине опреме за погон лесонита - успећемо да оно што смо испословали у преговорима са испоручиоцима опреме за фабрику лесонита (остварена нижа цену за скоро милион евра, а све на име обећаних аванса) и остваримо. Компаније „Sigma", „Motala" и „Dieefenbacher", наравно, добијају аванс, а ми почињемо са уградњом опреме...

■ ***Значи, идемо даље...***

– По природи сам оптимиста и верујем да ће се остварити оно што је и обећано. Нама, мислим на „СИМПО-ШИК" не треба социјала. Знам и тврдим да имамо и сада робу са курентним ценама – оно што производимо у погонима који су покренути, ми и продајемо. Значи, производња је на здравим економским ногама. Ако још крене и лесонит са *дневном* производњом од 35.000 м^2 плоча, што је довољно да покрије *месечну* производњу Компаније „СИМПО", поставиће се реално питање и тржишта за ту робу. Искрено, не плашим се и тог изазова, јер они који познају технологију израде лесонита, знају да, тзв. „мокри поступак" какав Копаоник има даје квалитет који „суви поступак" никада не може да да. Тако да и постојање конкуренције „мокрог поступка" у компанији „Лесопласт" из Бугарске није за нас „опасност", јер у окружењу нема више компанија који имају „мокри поступак". Дакле, производни асортиман „СИМПО-ШИК"-а има и те какву будућност!

■ ***Постоје страхови да ће покретањем производње лесонита поново почети загађивање Бањске реке, која протиче поред „СИМПО-ШИК-а"?***

– Одговорно тврдим: нисам дошао у „СИМПО-ШИК" да бих, ради тренутне уштеде направио дугорочни проблем екологији – све отпадне воде фабрике ће пролазити кроз фабрику воде и безбедне по животну околину отицати даље. Последице небриге око заштите околине претходног власника и данас нас притискају, не можемо да очистимо ђубре које је таложено у кругу фабрике. Шта да вам кажем, ако балваниште за складиштење трупаца није очишћено последњих двадесет година, а можда и више... Грађани Куршумлије немају разлога за бригу, ни на који начин не смемо да угрозимо топличку животну средину.

■ ***Какви су радници из Куршумлије?***

– Дуго радим са људима, и мислим да имам велико искуство да могу да проценим људе. Ваљда су и запослени у новој фабрици свесни да без рада нема напретка, а то и доказују. Искрено нисам имао никаквих проблема са радницима „СИМПО-ШИК", а не верујем да ће их и бити, жељни су рада, заинтересовани за посао, довољно стручни... Једном речју задовољан сам. Трудио сам се да у пословању са другим фирмама, где год је то било могуће, упослим локалне фирме, верујући да ће напредак „СИМПО-ШИК"-а осетити и грађани Куршумлије који нису непосредно везани за нас. Жао ми је што нисам имао времена да детаљније упознам Куршумлију и околину, али биће времена...

Неизбежно питање је било:

■ ***Сарадња са ШГ „Топлица", организационим делом ЈП „Србијашуме"?***

– Искрено, за пример! Потпуно отворена и постављена на оним принципима на којима таква сарадња једино може и да успе: на економским основама и на узајамном поверењу. Знам за дуговања која „ШИК Копаоник" има према вама. Мислите да је и мени било лако - сад се нова фирма појављује и поново прави дуг! Али, поновљам, захваљујући узајамном поверењу, ствари су легле на своје место. Сарадња је сад двосмерна и хвала вам на стрпљењу и вери коју сте показали. На крају, ми не можемо без вас а и ви без нас...судбински смо везани!

Очекујемо чистију и светлију будућност „Копаоник"-а и Куршумлије, рекао је на крају разговора господин Саша Ђорђевић. Треба му веровати. Оно што смо видели у кругу фабрике потврђују његове речи: обновљен ружичњак у кругу фабрике - свака част! Али, фотографије говоре више....

Шта да кажемо за крај? Остајемо у уверењу да оно што је у Куршумлији обећано и договорено – буде и остварено: да покретање производње у „СИМПО-ШИК"-у и *буде* пример и шаблон за остале делове Србије који имају сличних привредних проблема као и Куршумлија. ■

Бранко Мартиновић

Бранислав Проловић, директор ШГ „Топлица“ – Куршумлија

Без јаке прераде дрвета
шумарство Топлице нема перспективе

Не би било новинарски исправно, да се не чује и друга страна.

Наш саговорник је **Бранислав Проловић**, дипл. инж. шумарства, дугогодишњи и садашњи директор ШГ „Топлица“ – Куршумлија, најстарији по стажу од топличких шумара, одличан познавалац топличких шума и народа, једном речју човек из народа.

■ ***Директор Саша Ђорђевић се врло позитивно изразио о сарадњи „СИМПО-ШИК“-а и ШГ „Топлица“ Куршумлија. Какви су Ваши утисци?***

– И ако не желим да будем само куртоазан, не могу да избегнем похвале директору Саши Ђорђевићу, због његових реалних визија и односа према послу. Из свог вишегодишњег искуства у пословним контактима са директорима разних индустрија прераде, могу да кажем да нисам имао отворенију и бољу сарадњу него са њим. Узајамно поверење и обострани интерес је на чистим основама, тако да немамо међусобних препрека. Искрено му желим даљи успех у раду!

■ ***Да се вратимо на стање у газдинству. Где смо сада?***

– Заустављање рада „Копаоник“-а и одсуство већих купаца значајно су погоршали стање у газдинству: условили су повећање залиха, отежан пласман робе... Они који су се појављивали како купци, узимали су пробрану робу, што је оптерећивало и онемогућавало позитивно пословање газдинства. Нарочито се то осетило код пласмана огревног дрвета. Због одсуства тржишта Косова и Метохије и престанка рада лесонита, нисмо имали коме да продамо огрев! А да их транспортујемо даље, није исплативо. Стање ни мало ружичасто... Но, мени је одавно кристално јасно да без јаке прераде дрвета на нашем подручју, шумарство у Топлици нема перспективе. Зато сам и узео активно учешће у процесу који су повели радници „Копаоник“-а, с циљем да се предузму мере како би се производња обновила. Државна интервенција и одлука да „СИМПО“ као највећи систем из области прераде дрвета, преузме одговорну улогу у покретању производње у „Копаоник“-у била је сасвим логична. А ко ће други?

■ ***Какви су били почеци сарадње?***

– Почеци рада новоформиране фирме „СИМПО-ШИК“ нису били ни мало лаки, јер се радило, практично без пара. Али, јасна визија руководства „СИМПО-ШИК“-а, а и наша из газдинства, непрестано је уливала наду да до успеха мора да дође. Неоспорно је, да и ЈП „Србијашуме“ преко свог дела ШГ „Топлица“ са руководством „СИМПО-ШИК“-а су били главни актери опоравка читавих сто дана – када су се десила прва плаћања за испоручену сировину. Сада је на потезу држава, да оно што је уговорено и договорено испоштује, да се реализују уговори са инопартнерима, и да коначно погон лесонита крене са радом. Сви знају да је лесонит кључ успеха „Копаоник“-а – они који не знају, треба им рећи... То је циљ свих наших напора, а и нама обезбеђено тржиште за пласман највећег дела производа...

дипл. инж Бранислав Проловић, директор ШГ „Топлица“ Куршумлија

– Коначно, захваљујући опоравку „Копаоник“-а, ШГ „Топлица“ у Куршумлији креће узлазном путањом, редовније се измирују обавезе и према добављачима и према радницима, у време, када многа друга газдинства, због укупне економске ситуације, стагнирају. ШГ „Топлица“ са Копаоником има светлу будућност! ■

Бранко Мартиновић

Безбедност и здравље на раду

Стручно оспособљавање запослених за рад на радним местима са повећаним ризиком

У јавном предузећу „Србијашуме“ на пословима сече, израде и извлачења дрвних сортимената ангажују се извођачи радова, чији радници често не испуњавају услове за безбедан и здрав рад на чему наше предузеће инсистира. Радна места - секач моториста и руковаоц трактора на привлачењу дрвних сортимената, на којима ради највећи број запослених извођача радова, Актом о процени ризика ЈП „Србијашуме“ проглашена су као радна места са повећаним ризиком.

Радно место са повећаним ризиком, према Закону о безбедности и здрављу на раду јесте радно место утврђено актом о процени ризика на коме, и поред потпуно или делимично примењених мера у складу са овим законом, постоје околности које могу да угрозе безбедност и здравље запосленог.

На радним местима са повећаним ризиком могу радити само запослени који су стручно оспособљени, оспособљени за безбедан рад и здравствено способни за рад на наведеним пословима.

Здравствене услове које морају испуњавати запослени за рад на радним местима са повећаним ризиком, као и рокове прегледа утврђује надлежна служба медицине рада.

Стручно оспособљавање запослених могу вршити стручне установе које испуњавају прописане услове и поседују одговарајуће дозволе Министарства рада за вршење ове врсте делатности.

Руководећи се овим принципима, ЈП „Србијашуме“ је покренуло акцију чији је циљ да радници, који се на било који начин ангажују за рад у шуми, као и грађани који се снабдевају огревним дрветом, буду стручно оспособљени за послове које обављају.

У сарадњи са Шумарском школом из Краљева, успешно је започето стручно оспособљавање радника за послове секача моториста и руковаоца трактора на привлачењу дрвних сортимената.

Уз координацију Сектора за коришћење шума – Одељења за заштиту на раду и шумских газдинстава, врши се анкетирање заинтересованих и обезбеђивање просторија и услова за обуку у шумском газдинству. Након тога врши се договарање термина обуке са Шумарском школом из Краљева.

После шумских газдинстава „Борања“ Лозница, „Тимочке шуме“ Бољевац, Врање и Пријепоље, где је у претходном периоду обуку успешно завршило око сто педесет запослених извођача радова, 28 јуна је у Шумском газдинству „Северни Кучај“ Кучево, такође организована обука радника за послове секача – моториста и руковаоца трактора на привлачењу дрвних сортимената. Након завршене обуке радници добијају Уверење о стручној оспособљености. Уверење је трајног карактера и са њиме касније могу бити ангажовани у било ком шумском газдинству.

Очекујемо да ће и остала газдинства следити наведене примере и својим ангажовањем обезбедити да њихови извођачи радова убудуће имају раднике који су стручно оспособљени за рад на наведеним пословима. Тиме не испуњавамо само законску обавезу, већ и битно утичемо на смањивање ризика од повреда на раду, јер је стручна оспособљеност један од основних предуслова за безбедан и сигуран рад. ■

Раде Петровић

Стална брига о особама са инвалидитетом

С обзиром на специфичност Заштитне радионице и чињеницу да се наши инвалиди налазе на целој територији Србије на подручјима којима газдујемо, учинили смо све да се трансформишемо у складу са Законом, а истовремено да не повредимо право запослених особа са инвалидитетом, рекао је Јовица Стефановић, директор Заштитне радионице и заштите на раду

Заштитна радионица и заштита на раду је специфичан део предузећа који у оквиру система ЈП „Србијашуме“, самостално обавља своју делатност. Подсећамо да је формирана пред сам крај 1996. године, превасходно за радно и професионално оспособљавање инвалида рада у шумарству. Циљ је био да преко пет стотина инвалида, колико је у то време било запослено у целом систему ЈП „Србијашуме“, уз помоћ државе нађу своје место у друштву и предузећу, с обзиром да су инвалидитет стекли радом у шумарству у веома тешким условима.

Данас Заштитна радионица укупно запошљава 125 радника, од којих је 90 особа са инвалидитетом. С обзиром на чињеницу да је 15. маја 2009. године, ступио на снагу нови Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, који је поред осталог проширио појам шта се сматра инвалидном особом, ЈП „Србијашуме“ је озбиљно приступило послу да испоштује одреднице новог Закона и са делом предузећа Заштитна радионица и заштита на раду донесе сва пратећа документа и изврши неопходна усаглашавања. Био је то обиман посао и учињен је огроман напор да се у целости испоштују одредбе Закона.

– С обзиром на специфичност Заштитне радионице и чињеницу да се наши инвалиди налазе на целој територији Србије на подручјима којима газдујемо, учинили смо све да се трансформишемо у складу са Законом, а истовремено да не повредимо право запослених особа са инвалидитетом, рекао је Јовица Стефановић, директор Заштитне радионице и заштите на раду.

Дипл. инж. Јовица Стефановић,

Значајно је рећи да по основу новог Закона држава ЈП „Србијашуме“, Заштитној радионици, рефундира део зарада за 66 особа са инвалидидтетом од укупно 90. За 5 инвалида у току је поступак утврђивања да ли испуњавају услове за рефундацију зарада. Износ који се рефундира износи 50% од просечног личног дохотка у привреди Србије, док се преостали део мора зарадити ангажовањем на пословима у предузећу који одговарају преосталој радној способности сваког појединца.

Широка је лепеза делатности Заштитне радионице од сакупљања, прераде и промета гљива, лековитог биља, шумских плодова: дивљих јабука, шипурака, боровнице, клеке, шумских јагода, па све до откупа дрвних сортимената. Ту је и палета производа природне хране: домаћа слатка, џемови, чајеви... Додајмо томе да је ЈП „Србијашуме“ стараоц заштићених природних добара и да у складу са Законом о заштити животне средине имамо право и обавезу да, организујемо сакупљање дивље флоре и фауне. Тиме доприносимо већој присутности Србијашума у руралним деловима Србије, а што је још значајније развоју неразвијених подручја, посебно брдско планинских. Сходно томе, сачињен је Програм обуке особа са инвалидитетом за послове сакупљања, откупа и дораде лековитог биља, гљива и шумских плодова,

Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом налаже да послодавац који има од 20-49 радника запосли једног инвалида. Уколико има 50 и више, најмање два, а на сваких наредних 50 још једног инвалида. Ако то не учини дужан је да месечно за свако такво непопуњено место уплати у посебан буџетски фонд износ једнак три минималне зараде.

Производи Заштитне радионице

са основним задатком да на прихватљив начин пружи допунска знања особама са инвалидитетом запосленим у Заштитној радионици. Према Закону о заштити животне средине и Уредби о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне, поменутим пословима могу се бавити само лица обучена за те послове и која имају потврду о стручној оспособљености. ЈП „Србијашуме“ и Заштитна радионица располаже стручним кадровима и материјалним ресурсима довољним за успешно извршење обуке.

Очекујемо да ће након обуке највећи број особа са инвалидитетом бити ангажован на сезонским пословима сакупљања, откупа, дораде... печурака, лековитог биља, што ће допринети бољем пословању, а самим тим и већем укупном приходу. Обуком и ангажовањем особа са инвалидитетом на другим пословима, наглашава директор, покушавамо да их на прави начин вежемо за предузеће, да га осећају као своје, а што је још значајније, да се осећају корисним, што је и део корпоративне културе предузећа.

Заштитна радионица, значајан део прихода остварује продајом грађе и огревног дрвета путем тендера на целом простору који покрива наше предузеће. Прошле године остварен је приход од преко 40 милиона динара продајом огревног дрвета и грађе војсци, милицији, школама, домовима здравља, месним заједницама... Наша улога јесте у томе, наглашава директор, да задовољимо потребе друштва с једне стране, а са друге преузели смо део послова шумских газдинстава, а тиме и део корпоративне одговорности предузећа.

Директор Стефановић је посебно истакао добру сарадњу са Министарством заштите животне средине и просторног планирања и Министарсвом економије и регионалног развоја. Очекујемо њихове конкурсе на којима ћемо аплицирати за мале програме. У том смислу отворићемо мале погоне за конфекционирање папира, израду предмета од дрвета, кутија за паковање... Трудимо се да у сваком погледу побољшамо услове рада особа са инвалидитетом а нарочито у смислу прилагођавања радног простора њиховим могућностима. Зато је свака идеја са терена добро дошла. У циљу да у потпуности у свим одредницама испоштујемо закон нужно је да се поштује пословна политика нашег предузећа, а посебно финансијска дисциплина, што подразумева да шумска газдинства своје обавезе редовно извршавају, рекао је на крају директор Стефановић. ■

Н. Мијук

Када смо водили овај разговор, у Радној јединици Бољевац, био је у току откуп лековитог биља, печурака.., који тече по плану и за познатог купца, а што је посебно важно за све производе постоји велико интересовање и на домаћем и ино тржишту. Спремно ће дочекати и сезону сакупљања и откупа шумских плодова, купина, малина, шипурка, боровнице, клеке..., јер за те производе увек постоји интересовање купаца.

ОЧИСТИМО СРБИЈУ ЗАЈЕДНО

Министарство животне средине и просторног планирања организовало је у оквиру акције „Очистимо Србију“, за Светски дан заштите животне средине - 5. јун „ВЕЛИКО СПРЕМАЊЕ СРБИЈЕ“.

У акцији је учествовало преко 200.000 грађана који су уклањали расути отпад у парковима, поред путева, испред јавних установа, на излетиштима и другим местима где несавесни грађани бацају отпад.

Јавно предузеће „Србијашуме“ придружило се акцији и у припремном периоду шумска газдинства и шумске управе сачиниле су план уклањања отпада са локалитета у заштићеним подручјима, поред шумских путева, на излетиштимама, у шумама, поред река и других места. План акције сачињен је за преко 70 локалитета широм Србије и поред запослених позив је упућен и месним заједницама, школама, невладиним оргнаизацијама, банкама.

СЛИКЕ ГОВОРЕ

Чишћење Завојског језера

Шумско газдинство „Београд“ – ШУ „Авала“, уклонило је смеће са дивљих депонија на подручју предела изузетних одлика „Авала“ на локацијама Извор Врановац и Путарева кућа.

Укупно је уклоњено око 20m^3 смећа. У току ове године планирано је још оваквих акција сакупљања и одвожења смећа са дивљих депонија на подручју ПИО „Авала“ о чему ће читаоци Ревије „Шуме“ бити информисани.

Акција чишћења у Прокупљу

ШГ Кучево, Пожаревац

Чишћење на подручју Споменика природе Рисовци

Запослени Шумског газдинства „Столови“ Краљево уклонили су две велике дивље депоније на подручју Парка природе „Голија“, ГЈ „Радочело Црепуљник“, а у акцији су учествовали и мештани села Рудна, у чијој се непосредној близини налазе депоније. Сакупљено је 100 врећа разног отпада, који су преузимали запослени из ЈКП „Чистоћа“. Друга група запослених, рибочувари, прикључили су се великој бригади коју је организовао град Краљево, а чишћен је отпад са обала реке Ибар.

Надамо се да смо макар на тренутак пробудили свест оних који су отпад бацили.

За Дан животне средине „Поетске шетње парком“

Дрво у равници је драгоцено и свето као црква

Већ традиционално, осми пут Народна библиотека „Бранислав Нушић“ у Новом Кнежевцу, 5. јун Дан животне средине обележава пригодним манифестацијама, које се завршавају доделом награде за најбољи литерарни рад на конкурсу библиотеке са темом „Дрво у равници је драгоцено и свето као црква“. На различите начине се промовише поезија и проза посвећена дрвећу, а циљ је да се посебно код младих подигне свест о значају очувања животне средине за опстанак за сада једине Планете на којој је живот могућ. Манифестација „Поетске шетње парком“, дубоко је урезана у срцима новокнежевчана, а посебно организатора ове приредбе директорке библиотеке Душанке Томић и Иванке Алвацин, наставника биологије Основне школе „Јован Јовановић Змај“. Инспирацију, како каже директорка Томић, налазе у предивном парку у коме је и зграда библиотеке, некадашњи дворац породице Малдегем, који су под заштитом државе. Парк красе бројне врсте дрвећа, међу којима се издвајају столетни храстови, чији годови сведоче о минулим временима. У оквиру садржајног програма промовисана је и Ревија „ШУМЕ“, коју су препознали као занимљив и едукативан часопис, чије текстове користе у настави биологије, а што је још значајније утиче на подизање еколошке свести младих.

На Конкурс који је расписала Народна библиотека на тему „Дрво у равници је драгоцено и свето као црква“, а учествовали су ученици основних и средњих школа, као и одрасли грађани, књигама су награђени Анђела Мичик, ученица петог разреда из Банатског Аранђелова и Богдан Попов, ученик шестог разреда из Новог Кнежевца. Јелена Малбашки из Новог Кнежевца је награђена у категорији средњег узраста, а Каталин Маго из Мајдана је награђена у категорији одраслих.

Због тмурног времена, неуобичајеног за месец јун, које је више подсећало на јесење, програм замишљен да се одвија на тераси библиотеке преселио се у хол овог здања књиге. Деца предшколске установе „Срећно дете“ и ученици ОШ „Јован Јовановић Змај“ својим програмом унели су на тренутак дах пролећа у срцима свих присутних.

Приказан је и филм Школске редакције РТС „Гвоздена шума“, који је све оставио без даха и показао нам колико је драгоцена свака садница, биљка, животиња... у равници. Филм говори о далеководима који су заменили дрвеће у пространој равници Војводине и постала места на којима се гнезде вране, гаврани, соколови, орлови. У борби за опстанак птице су се прилагодиле. Задовољство да погледамо филм „Гвоздена шума“, снимљен 1990. године и готово заборављен, пружио нам је Александар Пантелић из Ловачког савеза Србије.

Промоција Ревије „Шуме“

Чланови биолошке секције ОШ „Јован Јовановић Змај“

Живимо у времену када се пред нашим очима одвија драма нестајања једне по једне преостале врсте флоре и фауне, а милионима година су расле траве, дрвеће, текле воде, рађала се читава лепеза биљних и животињских врста, а остале су најјаче и оне које су успеле да се прилагоде. ■

Нада Мијук

Парк испред Библиотеке красиле су скулптуре од прућа Горана Новакова.

Међународна конференција

Жене у шумарству

Међународна конференција „Жене у шумарству“, по традицији, одржава се у мају сваке године. Овогодишња Конференција, једанаеста по реду одржана је у Немачкој, у Франкфурту на Мајни, у периоду од 16. до 22. маја. Домаћин скупа била је Организација жена у шумарству Немачке.

Главне **теме** Конференције су биле: Менаџмент у шумарству, едукација у шумарству, употреба обновљивих извора енергије, коришћење биомасе, Public relations и маркетинг у шумарству.

Конференцији су присуствовали представници ЕУ и представници земаља Аустралије, Србије, Шведске, Немачке, Румуније и Словачке.

Јавно предузеће „Србијашуме“ је учествовало у званичном програму са радом *Мултимедијалне јавне комуникације у функцији афирмације заштићених подручја којима управља Јавно предузеће „Србијашуме“*, чији су аутори Милка Зелић, Гордана Јанчић и Невена Војиновић. Рад је на Конференцији презентовала Милка Зелић.

Презентација „Србијашума“ је била и квалитетна и атрактивна. Присутни су са пажњом пратили излагање и показали изузетно интересовање за наш рад, а на крају су следила бројна узајамна питања. За тачан одговор на наша питања најбржем учеснику је следила награда, један од промотивних артикала са логом „Србијашума”.

У раду „Србијашума” дат је кратак преглед историје заштите природе и заштићених природних добара у Србији, чији значај добија пуну афирмацију применом е-маркетинга који користи савремене визуелне алате блиске узрасту од седам до седамдесетседам година. Реч је о заштићеним подручјима чији је управљач ЈП „Србијашуме”, као и о њиховој функцији у развоју туризма у Србији. Србија је земља разноврсне, атрактивне и очуване природе.

Заштићена и очувана природа је део одрживог привредног развоја и истовремено државна, друштвена и цивилизацијска обавеза Републике да се овај део природе, као највиталнији део биодиверзитета, трајно очува ради рекреативних, здравствених, културних и научних потреба садашњих и будућих генерација. Предели и објекти заштићене природе у Србији спадају међу највредније еколошко-туристичке потенцијале. У пределима заштићене и очуване руралне природе могу се формирати најлепше екотуристичке дестинације са најбољом екотуристичком понудом, јер су у питању брдски и планински предели са селима разбијеног типа која од сеоског туризма очекују допунске приходе.

Екотуризам представља еколошки одговорно путовање и посете релативно очуваним подручјима, ради уживања у природи и пратећим културним одликама како из прошлости, тако и из садашњости, уз унапређење заштите природе, мали негативни утицај посетилаца и користан активан утицај на локално становништво. Управљање посетиоцима у заштићеним природним добрима има стартешки значај, односно за свако заштићено природно добро мора се прецизно знати коју поруку треба пренети посетиоцима и места где ће се одвијати комуникација – преносити поруке (центри за посетиоце). Посебна пажња се мора посветити посетиоцима пре него што дођу у заштићено подручје, током боравка и по напуштању подручја.

Заштићена подручја нису само пројекти већ начин живота, утемељен у историји, култури и традицији. Јавно предузеће „Србијашуме” улаже максималан труд да реализује циљеве који су у интересу свих грађана: води рачуна о заштити животне средине и као добар домаћин управља „националним ресурсима”, уз континуирану активност на подизању свести становништва о потреби одрживог коришћења, обнављања, неге и заштите шуме као непро-

Обука шумовласника

ценљивог природног ресурса и темељног елемента животне средине. За моделирање понашања користи се Интернет (web презентација, web апликације) и Екстранет. ЈП „Србијашуме“ улаже напоре на усавршавању и даљем развоју информационог система и увођењу комуникационих сервиса у пословање. Активности увођења комуникационих сервиса обухватају: реализацију сталног приступа Интернету, увођење Интернет сервиса, увођењу телеконференције, реализацију мултимедијалне WEB презентације ЈП „Србијашуме“. Посебно је значајна реализација савремене WEB презентације, као и ДВД издања која ће представљати значајан маркетиншки материјал, јер ће поред текста, садржати и слике, графиконе, звук, анимације, видео спотове и филмове о ЈП „Србијашуме“ на више језика.

Домаћин конференције је организовао за учеснице посете, односно упознавање са Центром за рад и технологију у шумама у граду Грос Умштат (KWF), који је основан 1962. године. Представља националну-федералну организацију са 2000 чланова, окупља приватне власнике шума, државна предузећа за газдовање шумама, предузећа која се баве прерадом дрвета, као и предузећа која се баве производњом механизације, опреме и средстава за рад у шумарству и дрвној индустрији. KWF, у својим лабораторијама, тестира машине, опрему и заштитну одећу, различитих произвођача који имају за циљ добијање одговарајућег сертификата о квалитету, безбедности радника при њиховом коришћењу, као и одсуству негативног утицаја на животну средину.

С обзиром да се у немачком шумарству, велика пажња поклања човеку - раднику који рад на пословима гајења, заштите и одрживог коришћења шума, у регији Odenwald је приказан рад покретних-мобилних школа за приватне шумовласнике. Наиме, у региону Hessen, уочена је појава повећаног броја несретних случајева при раду, пре свега сечи, у приватним шумама, што је био знак да шумарска предузећа предузму мере едукације приватних власника и оних који раде на пословима сече у приватним шумама. Како се едукација одвијала путем семинара, предавања и у канцеларијама, а број несретних случајева и повреда при раду је и даље био присутан, пре око 20 година почео је рад тзв.“покретних школа“, које су на терену окупљале и практично у шуми едуковале – обучавале власнике за безбедан рад на пословима гајења шума, пошумљавања, коришћења шума и биомасе и др. Покретне школе, постигле су завидне успехе, приватни власници шума су обучени, сви који желе да раде у својим шумама или као услужници код других шумовласника морају да поседују потврду – сертификат. Ове школе воде шумарски инжењери, суфинансиране су од државе и удружења приватних шумовласника и у ствари представљају мобилне „шумарске контејнере“, на свом неопходном опремом и средствима за рад на пословима гајења, заштите или коришћења шума, у зависности у којој области се врши едукација.

У Немачкој површина под шумама износи око 11 милиона хектара, приближно једна трећина савезне-федералне државе (коју чини 16 држава) и од тога 47% су приватне шуме, 30% су државне и 23% комуналне. По површини најзаступљеније су шуме четинара 57,5%, букве 14,8%, храста 9,6% и остале врста 16,1%. Учесници семинара имали су прилику да се упознају са шумама регије Hessen и Rheinland-Pfalz, као и да посете шумарски центар Landesforsten, упознају са начином рада шумарских центара, који су тако уређени и организовани да служе и као центри за посетиоце и као центри, за едукацију шумарских стручњака и приватних шумовласника, са обавезним смештајним капацитетима (апартманског типа).

Немачка као чланица ЕУ, са својим заштићеним подручјима, чини мрежу НАТУРА 2000, која покрива више од 20% територије Европске уније и чини је 26.616 подручја са укупном површином од 1 173 864 km^2, именованих у оквиру Директиве о птицама и Директиве о стаништима. Учесници конференције посетили су Парк природе Hoher Vogelsberg (у Немачкој има преко 100 паркова природе), Центар за посетиоце и упознали се са јединственим начином организовања разгледања парка природе коришћењем специјалног бицикла који „вози“ заједно група од 7 посетилаца. Иначе унутар парка налазе се бројне стазе за пешачење, стазе

едукације, стазе за бицикле... Заштићено подручје годишње посети велики број људи, за које се организују бројни садржаји како унутар центра тако и на самом терену. Научни радници Орнитолошког института из Франкфурта представили су резерват птица, Натура 2000 подручје - вештачко језеро Nidda.

Увиђајући значај коришћења обновљивих извора енергије, у Немачкој се све више користе и развијају погони за коришћење биомасе, енергије ветра, соларне енергије и др. У оквиру Програма конференције организована је и посета фабрици пелета MANN у месту Langenbahu у области Westerald.

Поједине области Немачке имају великих проблема са појавом снажних олуја и штета које настају у шумама. Тако је у шуми која је излетиште у близини градића Kastellanum, у јануару 2007. године, јак ветар ураганске јачине назван Kyrill, на површини око 1,5 хектар четинарске шуме, нанео огромне штете у виду ветроизвала. За наведени локалитет шумарски стручњаци су предложили да се не врши санација, већ да се тај простор уреди изградњом дрвене стазе кроз уништену шуму. Стаза је названа „Kyril инфо стаза“ и има за циљ да прикаже посетиоцима (односно различитим циљним групама од ђака, преко рекреативаца, љубитеља природе, туриста и др.), шта може ветар да причини шуми, какве штете настају, како се понашају различите врсте дрвећа према ветру, односно каква је њихова отпорност на ударе ветра, које штеточине се јављају у изваљеним и поломљеним четинарским стаблима, како се током периода мења састав земљишта, које се пионирске врсте јављају на оштећеним површинама и сл. За посетиоце и ђаке организују се групна разгледања са стручним водичем, наравно уз наплату улазница.

Сектор који се у Landesforsten-у бави маркетингом „KOMMA-Комуникације и маркетинг-” је одржао интересантну радионицу о позицији маркетинга и његовом функционисању у оквиру шумарства. KOMMA Landesforsten маркетинг има изузетно велике компетенције и значај, јер маркетиншке активности утичу на функционисање осталих сектора који постоје у шумарству. Радионица је била, заиста, едукативна јер послују на савременим приципима. Међу једанаест одељења која припадају KOMMA-и налази се и **„Туризам у шуми”,** са четири под дела: „Сусрети у шуми”, „Спорт у шуми”, „Догађаји у шуми”, „Екскурзије у шуми”-све са комерцијалним ефектима, **„Видео новинарство”, „Интернет”, „Креативна искуства у вези са шумом”, „Образовање”, „PR”** и друге стриктно маркетиншке делатности (одржавање имица, одећа, изложбе, сајмови, штампање промотивних материјала итд).

Поред стручног дела програма, домаћин је за учеснице Конференције организовао и упознавање: града Франкфурта који је највећи банкарски град и седиште Централне Европске банке; моћне пловне реке Рајне, прелепих места Oberwesel и Michelstadt и старог замка Hacelt, који у свом поседу има око 7.500 хектара четинарских шума и наравно, упознавање најпознатије стеновите литице на свету Лорелај (Loreley). Лорелај је, по предању, прелепа вила коју је опевао чувени Хајне. Она живи на врху високе, истоимене стене на десној обали Рајне и својом песмом заводи морнаре који плове реком. Лорелај се налази на источној обали Рајне у близини Санкт Гоарсхаузена, уздиже се 132 метра изнад нивоа воде. Средња дубина воде код Лорелаја је 25 метара, док је ширина воденог корита 113 метара, што ово место чини истовремено најдубљим и најужим на целом речном току између Швајцарске и Северног мора.

Корпоративну брошуру „Србијашума“ поклонили смо домаћинима, представнику ЕУ и представницима земаља учесница. Задивљени лепотом природе у Србији, пожелели су да посете нашу земљу, а са одушевљењем су говорили о квалитету и естетици наше корпоративне брошуре са жаљењем што није преведена на енглески језик.

С обзиром на значај тема ове међународне Конференције, домаћи, национални и локални медији пратили су са пажњом цео ток рада редовно извештавајући у писаним и електронским медијима. Такође, приликом обиласка учеснике су поздравили представници локалних заједница, односно градоначелници, директори шумарских предузећа, представници научних институција и власници фабрика.

Конференција је допринела размени искустава у области маркетинга, одрживог управљања шумама и заштићеним подручјима. ■

Гордана Јанчић, дипл. инж.
Милка Зелић, дипл. инж. елек.

Маркетинг радионица Конференције

Поплаве наша судбина

Пише: проф. др Станимир Костадинов

Овог пролећа и почетком лета главне вести на електронским и штампаним медијима су поплаве. Почело је у западној Европи да би се преко Пољске и централне Европе поплаве прелиле у села и градове Србије. Поплављене оранице, саобраћајнице, насеља, људи у чамцима спасавају голе животе, а двоје у Трговишту на југоистоку Србије нису успели ни живот да спасу. Број људских жртава у Пољској, Мађарској и Румунији премашује и стотине људи. Одакле долазе сви ти проблеми?

Поплаве и друга штетна дејства вода настају при великим водама, односно хидролошко-хидрауличним појавама које су у суштини стохастичког - случајног карактера, па се објекти и системи за смањење тих штетних дејстава димензионишу на усвојене меродавне велике воде одређених вероватноћа појаве. Према томе, јасно је да се у таквим околностима не може рачунати на тоталну заштиту од поплаве или од било ког штетног дејства великих вода, јер се од усвојеног меродавног утицаја на који је димензионисан заштитни систем може појавити још већи (свакако са мањом вероватноћом појаве) и изазвати поплаве и штете. Поред тога, поплаве могу настати и услед хаварије, односно отказа појединих заштитних објеката (насипа, брана, устава), због грешака и пропуста учињених при пројектовању, извођењу, одржавању и управљању објектом. Из тога следи закључак да штете од поплава и других неповољних дејстава вода не могу потпуно и трајно да се избегну, већ се тежи смањењу штета у оквиру технички и економски оправданог решења. (Институт „Ј. Черни“, 1998)

Потенцијално ***плавна*** подручја у Србији захватају површину од 1,6 милиона хектара и на њима се налази око 500 већих насеља и 515 индустријских објеката. Поред тога, поплавама је угрожено 680 км железничких пруга и око 4000 км путева. Највеће површине потенцијално угрожене поплавама налазе се у Војводини и захватају око 1.290.000 ha, што чини око 60% од њене укупне површине. По величини угрожених површина на другом месту је десно приобаље реке Саве, а затим следе подручја у сливу Мораве, дуж десног приобаља Дрине, у сливу Белог Дрима, Колубаре, Ситнице, Тимока, Биначке Мораве и Лепенца. У Србији се проблем изливања великих вода јавља практично на свим рекама, и малим и великим. Отуда је разумљиво што су на већини водотока изграђени системи или објекти за одбрану од поплава. (Институт „Јарослав Черни“, 1998).

Када је у питању одбрана од поплаве у Србији ситуација је следећа: одбрамбени системи на великим рекама: Дунав, Сава, Тиса и Велика Морава су углавном завршени. То се показало када су 2006. године регистровани дотада највећи водостаји (од почетка мерења) на Сави, Дунаву и Тиси, а није дошло до поплава и штета. На пример 1965. и 1981. године су били нижи водостаји али су забележене катастрофалне поплаве на овим рекама. Овог пролећа опет су припретили Дунав, Сава и Тиса, али су одбрамбени системи издржали њихов налет. То не значи да је на великим рекама све сигурно. Треба и даље радити на ојачању одбрамбених система и на њиховом редовном одржавању.

С друге стране врло мало је урађено на заштити од поплава мањих река и бујичних токова. Поставља се питање зашто је више урађено на заштити од поплава на великим рекама а знатно мање на мањим, бујичним токовима? За то постоје два разлога: с једне стране, приоритет финансирања радова на већим рекама, а с друге специфични карактер одбране од поплава на мањим водотоцима. На већим рекама, с обзиром на величине плавних зона, штете од поплава су биле много веће. Отуда је разумљиво што је изградња одбрамбених система поред великих река имала приоритет (Петковић С., Костадинов С., 2008).

Србија је последњих година угрожена од поплава које изазивају мали водотокови, односно бујични токови. Све поплаве које су се десиле у последњих двадесетак година изазвали су ти мали водотокови, а типичан пример за то је била 1999. година, а затим скоро сваке године у Србији смо

имали поплаве од малих водотокова и типичних бујичних токова. Угрожена су насеља, саобраћајнице, индустрија, пољопривредне површине, туристички центри. Посебно су угрожени и градови као Крагујевац, Јагодина, Љубовија, Пирот, Грделица и Валсотинце. Познате су катастрофалне поплаве у Власотинцу (1988), Љубовији (2001), Пироту (1988), Крагујевцу од реке Лепенице у више наврата, Јагодини (1999), Грделици (1983), Трговишту (2010) и многе друге. Разлози томе су многобројни, али треба истаћи да је досада мало рађено на заштити од поплава малих бујичних водотока. Код њих је главна превенција, а ту спада перманентна контрола ерозионих процеса у сливу и обимни радови на уређењу бујичних сливова.

Поред стицаја природних околности, тј. јаких киша у речним сливовима, на размере поплава и висину штета утичу и неки други чиниоци, који спадају у категорију "антропогених фактора". Ради се о томе да неке активности на рекама, пре појаве великих вода, могу да смање обим поплава. Пре свега, у питању је одржавање регулисаних речних корита и објеката. Одбрамбени насипи захтевају сталну контролу и благовремено санирање слабих места. Што се тиче регулисаних корита, неопходно је уклањање свих предмета који повећавају хидрауличке отпоре. Ту је главни проблем природна вегетација у кориту и на обалама, која се мора систематски уклањати, јер се врло брзо спонтано обнавља. Поред ових природних препрека у речном кориту, опет се и овде јавља утицај антропогених фактора. Жалосна је чињеница да се дуж скоро свих река у Србији налазе дивље депоније отпада, што показује неразвијену еколошку свест становништва. Велике воде повлаче за собом и сав тај отпад, који се заустављa на шибљу и гранама дрвећа у кориту и на обалама. На тај начин се драстично повећавају хидрауличке отпори у речном кориту, чиме се битно смањује његова пропусна моћ. Због тога је и неопходна систематска едукација становништва, како у циљу развијања еколошке свести, тако и у смислу упозорења на опасности од поплава.

Поред осталих узрока појаве поплава, главни узрок поплава у брдско-планинском подручју Србије је ерозија земљишта, која за последицу има настанак бујичних токова. Јачим категоријама ерозије(врло јака, јака и средња) је захваћено више од 35 % територије Србије (према Водопривредној основи Србије, 2001). Кад су у питању ***бујични токови*** треба рећи да је у Србији (без Војводине), према Катастрима бујичних токова, рађених педесетих и шездесетих година XX века, регистровано преко 12.500 бујичних токова. То значи да је практично угрожена цела Србија, јужно од Саве и Дунава (брдско-планински део Србије). Ипак, треба истаћи да су поред градова Крагујевца, Јагодине, Зајечара, Љубовије, Грделице и Власотинца најугроженија подручја: Грделичка клисура и Врањска котлина, слив реке Нишаве, Ибарска клисура, слив Тимока, слив реке Јадар, слив Дрине узводно од Лознице, сливови Млаве и Пека, слив Биначке Мораве на Косову и Метохији. У наведеним подручјима су главне саобраћајнице коридора 10 у источној и југоисточној Србији (према Софији и Турској и на југ према Солуну и Атини), као и регионалне саобраћајнице уз Ибар и Дрину.

Због тога је важно да се у тим бујичним сливовима предузму опсежни противерозиони радови и радови на уређењу њихових корита, јер контролом ерозионих процеса у сливовима ми успешно контролишемо ризике од поплава. У том смислу доста је урађено у Србији у периоду 1956. до краја осамдесетих година XX века, али од 1991 године досада врло мало је рађено, чак нису одржавани изграђени објекти, те сада прети опасност да неки од њих буду срушени, што би довело до великих штета и угрожавања саобраћаја на међународним саобраћајницама. То се посебно односи на Грделичку клисуру и Врањску котлину (све до Прешева), а једним делом и на сливове Нишаве и Тимока.

Треба нагласити да су шуме и шумски екосистеми највећи регулатор режима отицања вода са слива. Шумски екосистеми апсорбују велики део падавина и спречавају неконтролисано површинско отицање са падина сливова и наглу концентрацију поплавних вода после киша јаког интензитета, чиме знатно смањују шпицеве поплавних таласа спречавајући нежељене последице. Истраживања која смо вршили на експерименталним сливовима и западној Србији (Костадинов С., 2008) су показала изванредан ефекат шумских екосистема на смањење ризика од поплава. ■

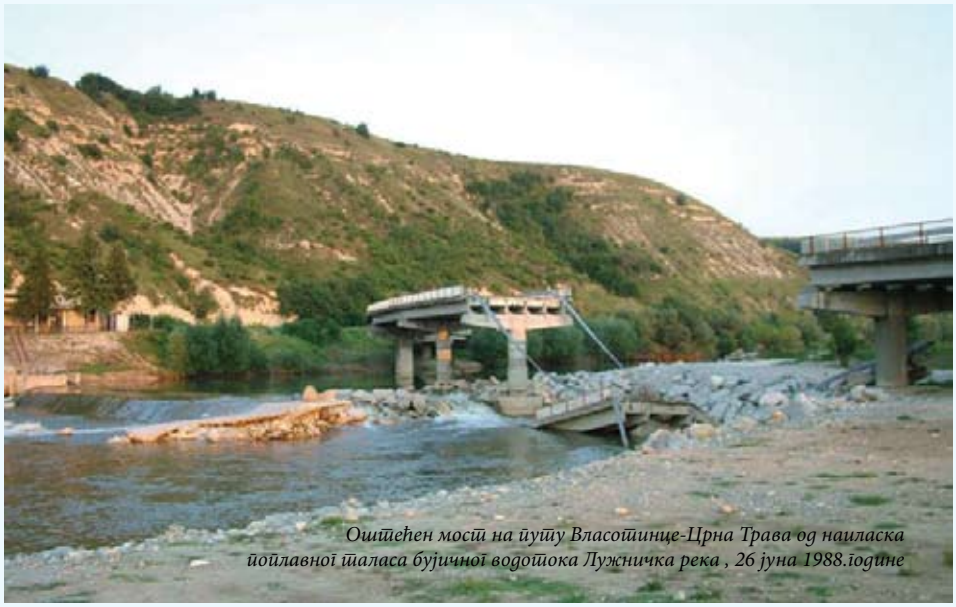

Оштећен мост на путу Власотинце-Црна Трава од наиласка поплавног таласа бујичног водотока Лужничка река , 26 јуна 1988.године

Алохтоне врсте инсеката у шумама Србије

Пише: ӣроф. др Љубодраг Михајловић

У Европу су унете бројне врсте инсеката из других крајева света. Те алохтоне врсте су се врло успешно аклиматизовале у новим животним условима, образовале популације високе бројности и за неколико наредних година по уношењу рашириле свој нови ареал на већи део или цело подручје Европе. Многе од њих су се рашириле и на Балканско полуострво, а самим тим и на подручје Србије. На жалост, о томе у нашој научној и стручној литератури има мало података. Готово све алохтоне врсте инсеката се сматрају „инвазивним", те се као такве веома интензивно проучавају у многим земљама Европе. У новој средини се обично понашају сасвим другачије него у постојбини. На пример, знатно су штетније, јер развијају бројније популације, а неке су у перманентној градацији, вероватно услед изостанка природних непријатеља. Са друге стране, шумарској струци у већини случајева није познато да су присутне на нашим просторима, а и ако је познато, нема података о њиховој биономији и начинима сузбијања. У циљу информисања наше стручне јавности, даје се преглед врста инсеката које потичу из других крајева света, а унете су у Србију.

Баргемов минер лица листа - Parectopa robiniella Clemens

Врста је пореклом из Северне Америке, а у Европу је унета 1970. године, најпре у Италију, где је регистрована у близини аеродрома у Милану. У Хрватској је констатована 1983, а у Србији 1985. Данас је раширена на целом подручју Балканског полуострва. У нашим условима има двоструку генерацију. Ројење лептира почиње крајем маја до половине јуна. Гусенице граде амебоидне мине на лицу листа багрема и при том изгризају палисадни слој, док сунђерасти само делимично бива оштећен. При јачем нападу на једном листићу сложеног листа багрема налазе се 2 – 3 мине и тада је велики део асимилационе површине уништен. Укупно развиће гусеница траје 30 – 40 дана. Лептири наредне генерације јављају се од половине јула до краја августа. Гусенице се развијају до почетка октобра, а потом напуштају мину и одлазе у земљу где граде коконе у којима презимљавају и у пролеће хризалидирају. *P. robiniella* на Балканском полуострву развија веома бројне популације. Често се догађа да је комплетно лишће стабала багрема поседнуто минама, крошње добијају беличасту боју, а асимилациона површина је знатно умањена. Последњих година се ова врста јавља заједно са претходном (P. robiniae).

Баӣремов минер лица листа

При масовном нападу обе врсте, долази до потпуног уништавања асимилационе функције лишћа, што свакако знатно умањује физиолошку кондицију нападнутих биљака.

Минер дивљег кестена - Cameraria ochridella Deschka & Dimić

Први пут је откривен 1984. године у околини Охрида у Македонији. Убрзо после тога се нагло шири на север и заузима цело подручје Србије. Данас је присутан у многим земљама Европе, дошавши на север до Чешке. Претпоставља се да је врста пореклом из Северне Америке где није била позната и да је случајно унета у Македонију одакле се нагло шири на подручје готово целе Европе. Оправдање за овакву претпоставку је чињеница да је род Cameraria заступљен само у Северној Америци. У нашим условима има троструку генерацију. Лептири презимљујуће генерације се роје током априла, потом током јуна и коначно током августа.

Гусенице треће генерације се развијају до почетка новембра када формирају кокон у мини, хризалидирају и у опалом лишћу презимљавају. Мине су амебоидног облика и налазе се између два бочна нерва. Гусеница унутар мине изгриза комплетну асимилациону површину. При јачем нападу лишће се суши и опада. Популације су веома бројне. Нарочито су бројне друга и трећа генерација, тако да стабла дивљег кестена већ у августу остају без лишћа, а у септембру и октобру поново листају и цветају, што је својеврстан стрес за стабло.

Минер дивљеӣ кесӣена

Аришев мољац - Coleophora laricella Hb.

Постојбина аришевог мољца је регион Алпа у Европи, односно ареал се поклапа са ареалом ариша (Larih decidua Mill.). Са садницама ариша је одавно раширен по целој Европи, Азији и Северној Америци. Има једногодишњу генерацију. Лептири се роје крајем маја и током јуна. Гусенице се у почетку развијају унутар четина ариша. Почетком септембра се на врху четина уочавају беле мине дуге 4 – 7 мм. Средином септембра гусеница прегриза четину у основи мине и миниран део четине користи као кућицу коју стално носи са собом. Са кућицом долази до здраве четине и изгриза (минира) њену унутра-

Аришев мољац: миниране четине ариша (а) и гусенице на грани ариша (б)

шњост. Презимљавају у кућицама које причврсте за гранчицу .

У пролеће настављају са минирањем четина до половине маја, када хризалидирају у кућицама причвршћеним на гранама или четинама. Аришев мољац повремено развија веома бројне популације и тада изазива голобрст аришевих стабала. Ако се дефолијација понови и наредне године, биљке физиолошки јако слабе и постају лак плен сипцима.

Јапанска храстова свилопреља - Antherea yamamai Guer.

Врста је пореклом из Јапана, одакле је 1863. године пренета у Европу и то најпре у Холандију у циљу добијања квалитетне свиле. Убрзо је раширена и успешно одомаћена у многим земљама Европе, као и у Војводину која је тада припадала Аустро-Угарској монархији. Хранитељке су врсте из рода Quercus, али се гусенице могу развијати и на другим лишћарима. Међутим, квалитет свиле коју даје у Европи није добар, те је њено гајење напуштено. Од тада се јапанска храстова свилопреља понаша као штеточина храстових шума у многим земљама Европе. Повремено ступа у пренамножења и изазива голобрсте на већим просторима. У условима Европе има једногодишњу генерацију. Лептири се роје током августа и активни су ноћу. Женка полаже јаја у мањим леглима око гранчица храста. У стадијуму јајета презимљава, а гусенице се пиле почетком маја. Развиће завршавају крајем јуна, граде чврсте коконе и у њима хризалидирају. Стадијум лутке траје месец дана.

Софорин брухофагус - Bruchophagus sophorae Crosby + Crosby

Пореклом је из Кине и Јапана. У Европи је први пут забележен 1980. године на подручју Београда. До сада је констатован готово свуда где расту стабла софоре. Ларва се развија у семену. Проценат нападнутог семена може да буде врло висок, често и 100%.

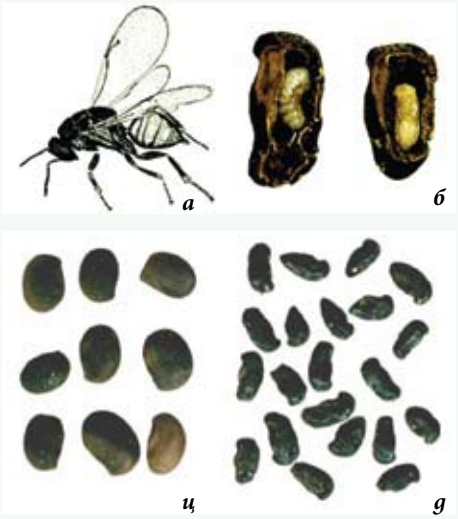

Софорин брухофагус: имаго женка (а), ларва(б), лутка(ц), здраво семе (д) и нападнуто семе софоре (е)

Софорин брухофагус може да буде врло штетан у семенским објектима софоре, где често уништава комплетан урод семена.

Дуглазијин мегастигмус - Megastigmus spermotrophus Wachtl.

Пореклом је из Северне Америке, а интродукован је у Европу, Азију и на Нови Зеланд. На подручју Балканског полуострва први пут је забележен 1965. године у Хрватској у околини Загреба. У Србији је констатован 1985. на бројним локалитетима подручја Београда, а касније свуда у Србији. Генерација је једногодишња. Ларва се развија у семену дуглазије. Нападнуто семе се не разликује од здравог све док из њега не изађе имаго прогризавши округао излетни отвор. Дуглазијин мегастигмус развија веома бројне популације и често комплетан урод семена бива нападнут. Одрасла ларва презимљава у опалом семену и у пролеће прелази у лутку. Међутим, већи део популације остаје у дијапаузи две и више година.

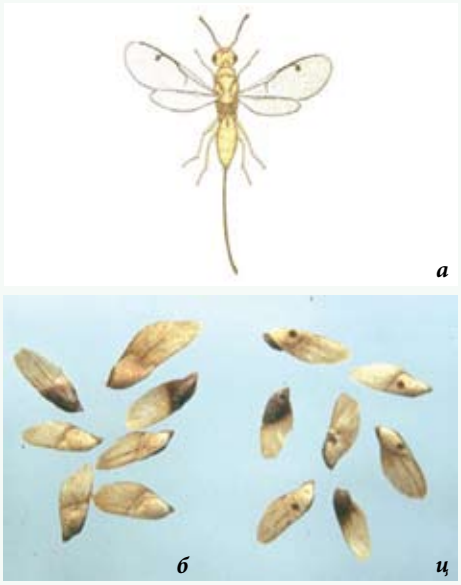

Дуглазијин мегастигмус.: женка (а), здраво семе(б) и нападнуто семе дуглазије (ц)

Представља веома опасну штеточину семена дуглазије, јер готово редовно знатно, а често и потпуно уништава урод, што је посебно значајно за семенске објекте. Расадничари често посеју нападнуто семе, које се не разликује од здравог, те проценат ницања буде изузетно низак или ницања семена нема. Трошкови око припремања и заузимања леја у којима се такво семе сеје додатно увећавају штетност овог инсекта. ■

Јапанска храстова свилопреља: лептир женка (а) и кокони (б)

Савремене машине замениле људски рад на сечи, изради, утовару и извожењу дрвних сортимената

На иницијативу Сектора за коришћење шума, 19. маја 2010. године у Шумском газдинству „Пирот“, окупили су се представници свих шумских газдинстава (првенствено они који обављају послове на коришћењу шума), како би се упознали са радом машина произвођача Америчке компаније „JOHN DEERE“. Реч је о специјализованим машинама за рад у шумарству (Harwester и Forwarder), којима се обављају радови на сечи, изради и вучи (извожењу) дрвних сортимената. Тачније, машине раде на санацији пожаришта у вештачки подигнутим културама црног бора, старости 28 до 32 године у одељењима 10, 11, 13, 14, 19 и 49 Газдинске јединице „Завој“, код Завојског језера.

О досадашњим активностима на санацији пожаришта код Завојског језера говорили су Радивоје Ћирлић – директор газдинства, Славко Чабрило – шеф службе коришћења шума, Митко Панић – руководилац службе гајења шума и Љубиша Јанковић – шеф Шумске управе Пирот.

Велики шумски пожар, који се десио крајем јула 2007. године и трајао неколико дана, регистрован је на површини од 249,89 ha као високи пожар и на површини од 58,71 ha као приземни. Одмах је сачињен санациони програм, којим је предвиђена сеча и уклањање опожарених стабала на површини од 152,08 ha и успостављање шумског реда и пошумљавање на пожаром обухваћеној површини.

После спроведене лицитационе продаје, сачињен је Уговор о продаји на пању, комплетне количине опожареног дрвета са купцем Конимекс АЗ-Ниш-Forgen trade compani. Како је санација пожаришта каснила, власник предузећа Конимекс-Ниш, Зоран Антић преко аустријске фирме Hwp-Holc је ангажовао подизвођача (Hugoles-Ledec) из Чешке и почетком марта ове године допремљене су две савремене машине (Harwester и Forwarder), да заврше преостале послове сече и вуче на поменутом пожаришту.

На терену је виђен синхронизиран рад две машине. Harwester врши сечу опожарених стабала кретајући се праволинијски узбрдо (сечиште на пруги ширине око 20m) и по сечи стабала врши сортирање дрвних сортимената на десној страни у сложајеве (целулозно дрво), фиксних дужина од 2,5m и успоставља шумски ред (одлагање отпада од посеченог дрвета у уздужне гомиле исто на десној страни поред сложајева целулозног дрвета).

Forwarder врши брз утовар предметног дрвета, крећући се праволинијски низбрдо и са посечених пруга врши извожење из шуме (конкретан товар од 26 просторних метара), на дистанци од 6km, одакле се врши отпрема већим камионима (шлеперима или камионима са приколицама).

Општи је закључак да ове машине

раде у свим временским условима, а што је још значајније готово да нема потребе за физичким радом на сечи, кројењу, класирању, мерењу запремине и утовару, нити изношењу просторног дрвета самарицом.

Основне податке и техничке карактеристике о машинама дао је Вељко Бунчић, ревирни инжењер Шумске управе Пирот.

Преставници Сектора за коришћење шума искористили су боравак у Пироту да посете и расадник „Барје", где је Славица Цветковић – самостални референт за семенарство и расадничку производњу, презентовала део радова и процеса производње контејнерских садница црног бора на новој BCC-линији, којом је расадник опремљен.

BCC Plant Produkcion Line је комплетан систем који врши прање и дезинфекцију контејнера, припрему и мешање супстрата, пуњење контејнера, сетву и прекривање семена. Посејани контејнери се транспортују у растилиште које је опремљено савременим BCC заливним системом, где почиње производни циклус садница.

А/ Harwester 1270 D John Deere

Мотор је 6-цилиндрични, запремине 9l, снаге 160 Kw, (215 KS), тежина машине 17,5 тона, дужине 7,57m, ширине 2,67m, висине 3,71m, дохват крана (руке) 9,3m, максимални пречник стабла који машина може да сече је 65cm, максимална брзина кретања машине 25km/h. Кабина је опремљена компјутерским командама и у сваком тренутку има податке о учинцима, као и могућност да одштампа извештај са запремином и бројем комада по дужинама. Машина може да ради 24 часа (и ноћу) јер је опремљена халогеном расветом.

Б/ Forwarde r 1410 D John Deere

Мотор је 6-цилиндрични, запремине 6,8 l, снаге 129 Kw (173 KS), тежина празне машине 16,5 тона, носивост 14 тона, дужина са утоварним простором 10,4m, дужина утоварног простора 5,5m, максимална запремина товара износи 22,4m^3 или 32 прм., дужина крана (дизалице) 7,2m, укупна количина уља која је потребна за рад 336 l, брзина кретања машине износи 7–22 km/h, машина је опремљена системом халогене расвете, тако да може да ради 24 часа.

Након ове посете, у дирекцији Србијашума су били овлашћени заступници продаје Harwestera и Forwardera фирме, John Deere Forestri, Tehnogozd – d.o.o. Љубљана, који су изнели податак да тренутно у Словенији ради 12 машина типа Harwester. ■

Ђуро Љубишић

Поплаве у ШГ„Београд" – ШУ Рит

Површина којом газдује ШУ Рит у оквиру ШГ „Београд" добрим делом се налази у форландима Дунава и Тамиша (3.520ха). У брањеном делу та површина је 2.580 хектара. Највећи део обрасле површине, 87% је под плантажама Евроамеричке тополе.

Поплавни талас, који је наишао овог пролећа, а максимум је достигао средином јуна је највећи после 2006. године. Висина водостаја је достигла границу ванредне одбране од поплава. Ова ванредна ситуација, изазвана поплавама и обилним кишама условила је и ванредне активности у Шумској управи Рит. Тако је, почетком јуна месеца, извршено везивање и обезбеђивање око 1.000 м^3 трупаца у ГЈ Тамиш. Међутим, иако су радови обављени на време, и не постоји опасност да вода однесе трупце, ту није крај проблемима са којима се суочавају запослени у ШУ Рит.

Иако су радови на коришћењу планирани у све три ГЈ, због високих вода, од половине априла до половине јуна, могло се радити, углавном, у брањеном делу (ГЈ Рит).

С обзиром на тренутну ситуацију, а на основу искустава из претходних година, нормално извођење радова у ГЈ Дунав и Тамиш може се очекивати тек крајем јула, односно почетком августа месеца.

Наравно, нису само радови на коришћењу шума отежани, а у неким деловима и потпуно онемогућени. Планирани радови на узгоју ће, такође, бити успорени. Осим планираних, очекују се и ванредни радови на санацији штета на младим засадима топола. Те штете најчешће настају након повлачења воде, када је земљиште мекано и расквашено, и када под утицајем јачег ветра долази до стварања левкова око корена, изваљивања и савијања стабла.

Овом приликом смо навели део проблема са којим се сусрећемо у овим ванредним околности. Упркос томе, надамо се да ћемо успети да извршимо планиране радове и на коришћењу и на узгоју, а да непланираних неће бити у обиму, као у поменутој 2006. години. ■

Александар Поповић,
дипл. инж.

Едукација локалног становништва и осталих корисника заштићених подручја

Шумско газдинство „Топлица" Куршумлија

Путеви један од услова за повратак младих у топличка села

У циљу успостављања различитих видова сарадње са локалном самоуправом и локалним становништвом, те осталим корисницима заштићених природних подручја, радно-стручни тим ЈП „Србијашуме" реализује програм под називом „Едукација" локалног становништва и осталих корисника заштићених природних подручја. На основу тога је донесена одлука да се континуирано током целе године обиђу сва газдинства у систему ЈП „Србијашуме" и да пружи радно-стручна помоћ у сегменту сарадње са локалном самоуправом и становништвом. Након Врања, радно-стручни тим је посетио топлички крај и топличке шумаре. Због краткоће времена, а великог терена, одлучено је да се обиђе подручје којим газдује највећа шумска управа у систему ЈП „Србијашуме", ШУ Куршумлија. Подсећамо да топлички шумари газдују шумама на територији пет општина: Куршумлија, Прокупље, Блаце, Житорађа и Мерошина. Организационо, газдинство чине три шумске управе Куршумлија, Прокупље и Блаце.

Сарадња са локалним становништвом је врло добра, мада је тешко успоставити контакте због лоших путева а реч је о великом простору а малој насељености. У то се уверио радно стручни тим, који је посетио домаћине: Живојина Јефтића у Велико Пуповце, Јанка Вучинића и Петра Лалевића у Прекорађи, Милоша и Петра Биочанина у Кутлову, Вукмана-Манета Стевановића у селу Самоково, Милана Симовића у Кастрату.

Сви они имају добро мишљење и хвале шумаре. Наглашавају да су зашли већ у дубоку старост и да није шумара тешко би функционисали, шумари им доносе намирнице, пошту, обављају

административне послове у општини и слично.

Иако већ на измаку животне доби имају само једну жељу да им се изграде бољи путеви. Кажу, у томе им могу помоћи само и пре свега шумари. То би допринело да се млади, који су напустили села јер нису имали перспективу и услова за живот поново врате на вековна огњишта. ■

Шумско газдинство „Тимочке шуме" Бољавац

Добра сарадња са локалном самоуправом

Реализујући програм „Едукације локалног становништва и осталих корисника заштићених подручја", радно стручни тим Јавног предузећа „Србијашуме", након Врања и Куршумлије, посетио је ШГ „Тимочке шуме" Бољевац. Организационо у саставу газдинства су седам шумских управа Књажевац, Зајечар, Неготин, Кладово, Доњи Милановац, и две радне јединице „Механизација" и „Расадник". Газдују са 85.000 хектара државних и 130.000 приватних шума. Сечиви етат је на 95.000 m^3 на годишњем нивоу. Главна врста дрвета је буква која се распростире на 98% површине, а 2% су четинарске врсте и културе храста. Шумско газдинство има 9 ловишта и 8 заштићених природних добара. Главне гајене врсте дивљачи су јелен европски, дивља свиња, срна, јелен лопатар, муфлон и дивокоза, а предатори вук, лисица, шакал, и сл.

Фото: М. Радојичић

Добра комуникација са локалном самоуправом огледа се у раду РЈ „Механизација", која санира и поправља асфалтне путеве. По устаљеној пракси радно-стручни тим је посетио Шумску управу Бор, где је шеф управе Снежана Јаношевић, дипл. инж. Ова управа има изузетно добру сарадњу са локалном самоуправом, као и са гимназијом „Бора Станковић" из Бора, те планинарским друштвом „Дубашница" из Злота.

Важно је рећи да је почетком јуна потписан меморандум о сарадњи између газдинства „Тимочке шуме" Бољевац и Удружења грађана „Црни врх 45" из Бора, које негује традицију добровољног омладинског рада.

Удружење је регистровано за обављање привредне делатности, која се састоји у рушењу, разбијању објеката и земљаним радовима.

Меморандум подразумева да газдинство „Тимочке шуме“ благовремено информише Удружење о будућим пошумљавањима на територији општине Бор и Бољевац, као и о потреби чишћења заштићеног простора „Злотског кањона“, али и о земљаним радовима који се могу обавити ручним алатима. Такође, удружење ће газдинству достављати благовремено своје понуде, које би требало да су повољније од других фирми и организација.

Посебно треба истаћи и сарадњу ШУ „Бор“ са локалним удружењем власника приватних шума општине Бор, који су са још 15 локалних удружења власника приватних шума Србије 25. маја 2009. године, донели одлуку о оснивању Савеза власника приватних шума Србије. Задатак оваквих организација је промоција сарадње између власника приватних шума на локалном, регионалном, националном и међународном нивоу; рад на унапређењу сарадње између шумарске адмисатрације, шумарских служби и власника приватних шума, као и активно учешће савеза у дефинисању мера шумарске политике.

Управа Бор има одличну сарадњу и са туристичком организацијом Бор, активности су претежно везане за заштићена природна добра, а пре свега за „Лазереву пећину“.

И на крају разноврсни облици интересног организовања у срединама где човек живи и ради су од виталног значаја за њих саме, а и за ЈП „Србијашуме“ као водећи систем у области интегралног газдовања шумама. Због тога је програм „Едукације локалног становништва и осталих корисника заштићених добара“ до сада показао добре резултате, прихваћен је и од шумара и локалног становништва. С том праксом и даље треба наставити на обострано задовољство и свих учесника који се налазе у реализацији поменутог пројекта. ■

Милорад Борковић

За лепши Зоолошки врт

У акцији уређења Зоолошког врта града Београда у месецу априлу, на позив господина Вука Бојовића, учествовало је и ЈП „Србијашуме“, које је поклонило стабло необичног облика.

Одабир и сечу естетских стабала за улепшавање ЗОО врта извршили су шумари ШГ „Северни Кучај“ Кучево, који су приликом одабира стабала осим њихове лепоте на уму имали и функционалну страну поменутих делова стабала. Наиме, шумари као чувари природе у чијим шумама живе разне животиње знали су да одаберу она стабла која би животиње и саме одабрале за свој боравак, сакривање, игру и размножавање да су слободне у природи. Посечена су стара, чворновата и шупља стабла, клена и граба.

Радници тимочких шума са ветеринаром из ЗОО врта, господином Маигом

На тај начин хтели смо да побољшамо и животне услове животињама које се налазе у ЗОО врту о којима брину многи љубитељи животиња на челу са Вуком Бојовићем.

Превоз поменутих стабала извршило је ШГ „Тимочке шуме“ Бољевац, камионима из властитог возног парка.

Ово је скроман допринос ЈП „Србијашуме“ у једној малој хуманој акцији у времену када животиње имају све мање природних станишта у којима могу слободно да се развијају и размножавају.

Због тога треба све више фирми и појединаца да се укључе у побољшање животних услова животиња које се налазе у заточеништву, јер многе од њих нису више способне да се врате у дивљину а представљају радост и едукацију за много веселе и насмејане деце која посете ЗОО врт. ■

Горан Драгојловић, дипл. инж.
Мирослав Шевић, дипл. инж.

Шарган, тајновита планина чуда

Академик Љубомир Симовић који је поникао у Ужицу и одатле понео многе мудрости и тајне, није узалуд свој познати комад назвао „Чудо у Шаргану". Шарган је заиста планина пуна магије у којој се увек може открити нешто ново и лепо. Сваки долазак је нови доживљај у неком другом амбијенту, простору и времену, другачији од претходног. Лепоту не треба задржати само за себе, јер је још већа ако се подели са другима и ово је управо прича о делићу скривених тајни ове планине.

Географски посматран Шарган је серпентински гребен, који се пружа правцем исток-запад правећи природни мост између Златибора и Таре. Управо се на његовом југоисточном делу налази разводница звана Преседо преко које иде једина могућа саобраћајна комуникација у виду старог сеоског пута и природна веза између две планине. Северна страна масива стрмо се спушта према Кремнима и при дну прелази у питомије падине. На овј страни смењују се оштри гребени и увале. Јужне падине завршавају се у кањону Камишине. Ту се може стећи потпуни утисак дивљине и осамљености. Смењују се питоми пропланци, падине и неприступачне серпентинске кршевите стране између стрмих гребена и увала. Изнад њих плени плато Округлице и падине Брезовице, које су још једно од шарганских чуда. Целокупан комплекс у периоду до пре 50-60 година био је голет са каменим странама и понеком састојином црног бора у питомијим увалама. Јужне стране исечене су потпуно у време првог светског рата а дрво железницом транспортовано у Аустроугарску. Педесетих година прошлог века кренуло се са масовним пошумљавањима. Прављени су привремени шумски расадници по питомијим пашњацима, али то заслужује посебну причу. Посматрано са ове временске динстанце, било је то време чуда, стотине ангажованих мештана, десетине аутобуса ужичких средњошколаца, данонoћна дежурања шумара да се пошумак одбрани од бесправног пашарења. Данас се овде може стећи потпуни утисак осаме и доживљај дивље природе у којој напредују популације дивљачи.

Шарган није богат шумским врстама. Суровост станишних услова је условило доминацију црног бора. Тек по неким питомијим северним странама јавља се бели бор, понеки редак лишћар а стрме јужне стране заузеле су шикаре китњака у којима се полако обнавња црни бор.. Шуме на подручју Шаргана чине један комплекс којима газдује ЈП „Србијашуме", Шумско газдинство „Ужице". Запослени у газдинству, поштујући традиције ужичког шумарства и генерација шумара који су кршеве прекрили састојинама бора и тако променили наличје планине, настоје да очувају и повећају њихову вредност и општекорисне функције. Многобројне општекорисне функције нису у довољној мери изражене и нашле ширу практичну примену. Њихове природне вредности још увек чекају да се валоризују кроз различите садржаје.

Шумско газдинство „Ужице" је увек отворено за сарадњу која омогућава вишенаменско коришћење општекорисних функција шумских комлекса кроз туристичко рекреативне активности. У том циљу успостављена је сарадња са Бициклистичким удружењем „ЦиклоН" из Ужица, кроз коју се истичу специфичне природне вредности и реткости. У овим активностима строго се поштују принципи одрживости и посебан акценат се ставља на заштиту животне средине. Планински бициклизам најлепши је начин да се доживи природа и посебан је облик активног туризма који је све популарнији и масовнији у свету. Возити се кроз борову шуму на надморској висини од 1000 метара је посебан доживљај и осећај. Благотворно дејство четинарских шума на људско здравље у виду природног инхалатора и антисептика, делује освежавајуће, окрепљујуће и опуштајуће, антианемично, антиастматично, нарочито повољно делује на заробљене у урбаним срединама.

Чланови Бициклистичког удружења „ЦиклоН”, у једном од својих редовних похода, посетили су Шарган и шумарску кућу, где су пријатељски дочекани од шумара, ревирног инжињера Мирослава Мисаиловића и чувара ловишта „Шарган“, Слободана Јанковића, популарног Бана. Шумарска кућа, са уређеним мобилијаром за одмор и освежење, лоциран је на планинском превоју између Кремана и Мокре Горе, поред старог пута, чији је транзит саобраћајних возила преузео савремени шарганси тунел. Захваљујући тунелу сачуван је мир и скровитист овог идеалноог места за предах. На овом превоју је свеже и по најтоплијем сунчаном дану. Ту је и раскрсница шумских путева и било којим путем да се крене неће се погрешити, сваки води у предео који је леп на свој начин. Једном речју, идеално место да се стационира и праве излетнички походи. Десно је Тара са Зобриштем, Милошевцем, Ивером. Право се силази у Мокру Гору од које се лако стиже до Вишеграда. Првим левим краком шумског пута обилази се северна падина Шаргана, другим се походи врх Шишатовац и јужне падине са чудесно лепим пашњацима на Брезовици низ које се може спустити до железничке станице Јатаре на чувеној шарганској осмици. Испод шумарске куће на северној страни је железничка станица Шарган-Витаси и чувено село Кремна из ког се лако стиже до Калуђерских бара на Тари или језера акумулације Врутци које почиње у селу Биоска. Надморска висина од 920 метара је идеално полазиште на више и ниже туре, и пружа могућност да се лако оде и исто тако врати на полазиште. Сама ГЈ „Шарган” има 33 километра шумских путева али ту су у непосредној близини и ГЈ „Кременске косе”, „Кршање”, „Пањак”, „Шљивовица” и ГЈ „Семегњевска гора”. Све је близу и бициклом приступачно, тако да има много варијанти и стаза примерених за различите кориснике по степену тежине и годинама, здравственој и кондиционој припремљености и самом интересовању.

Наравно. пре наставка пута увек ваља стати, предахнути, окрепити се и попричати са локалним шумарима увек спремним на причу и помоћ. Бициклисти су овога пута имали доста разлога да се обрадују сусрету за шумарима. Дан је био прави тропски, ваздух врео а амбијент у шумарској кући прави домаћи. Овде клима уређаји нису потребни, већ и лети ваља нешто огрнути а зими како ко хоће. На постављеном столу чекала је домаћа пита савијача и јогурт. Прави избалансирани оброк након прећених 45 километара од Ужица. За питу се побринула Банова жена Велинка. Присутни бициклисти били су пријатно изненађени, доживљај је био потпун, и амбијентални, и људски и гастрономски. То је на Шаргану традиција.

Након окрепљења наставило се са вожњом. Овог пута једна група продужила је до Вишеграда а друга је уживала у вожњи кроз борову шуму. Ни фотографије ни речи не могу дочарати прави амбијент. Једноставно, треба доћи и доживети.

Бициклистичко удружење „ЦиклоН” настоји да оплемени постојеће туристичке понуде, пропагирањем активног рекреативног бициклизма кроз презентацију, описе и евидентирање траса. Најинтересантније деонице снимају са уз помоћ GPS-а, трекови се архивирају а део се презентира на сајту удружења. Целокупан материјал се припрема за израду планова и карти вожњи. Рад активних чланова је волонтерски и одвија се у оквиру слободног времена кога нема много. Ближе о циљевима, активностима и плановима Бициклистичког удружења „ЦиклоН” можете видети на web: http://ciklon.uzice.net где је приказан мањи део активности. За више треба и простора и времена.

Удружење се нада успостављању још веће сарадње са Шумским газдинством, јер могућности коришћења шумских путева и објеката у туристичко-рекреатвне сврхе су велике. Ужички крај има специфичне природне вредности, бројне природне реткости и значајно културно-историјско наслеђе. Природни мотиви се сами намећу као основ за развој рекреативних функција, а до циља, валоризације туристичких вредности шумских подручја је најлакше доћи кроз заједничко деловање. ■

Златко Милошевић, дипл. инж.

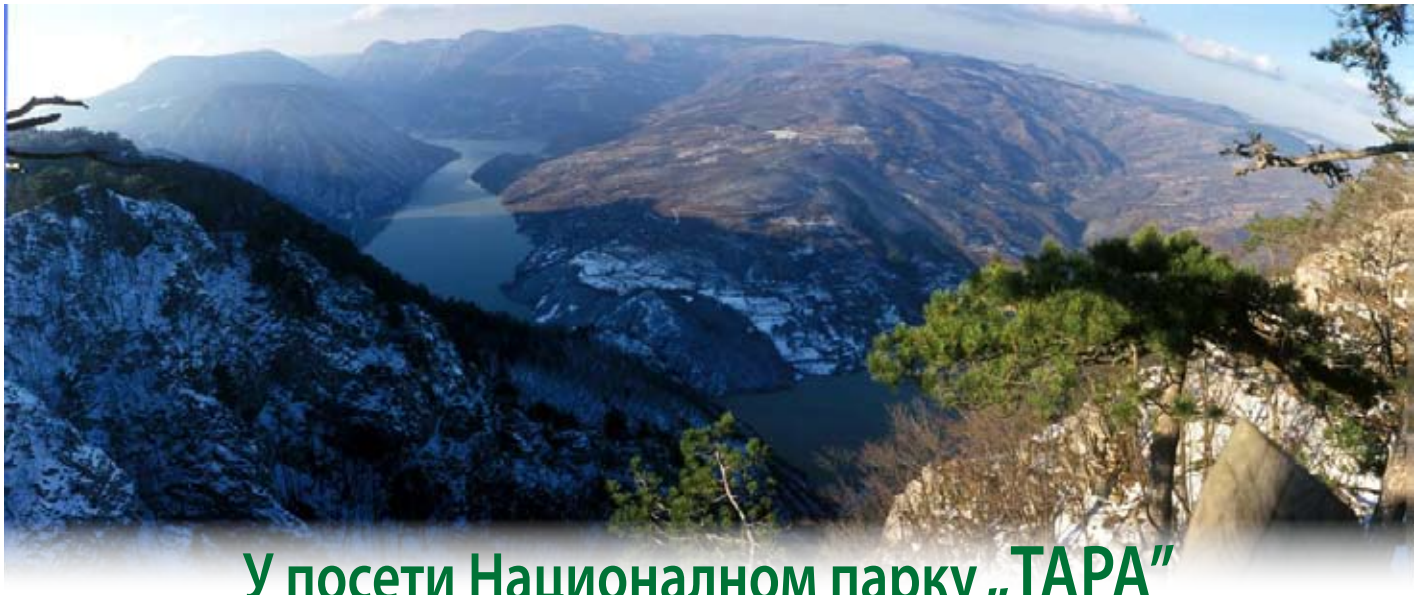

У посети Националном парку „ТАРА"

У западној Србији, у средњем току реке Дрине, на површини од 19.175 ха, простире се Национални парк „Тара", као најшумовитији национални парк у Србији. У прилог томе говори да се шуме простиру на укупној површини од 15.426 ха. Прва асоцијација на планину Тару и Национални парк „Тара" су густе, непрегледне шуме четинара, јединствена Панчићева оморика као симбол Таре, најбројнија популација мрког медведа у Србији, изузетан диверзитет биљног и животињског света, импозантни кањон реке Дрине, здрав и миран одмор.

На планини Тари најочуваније су и најквалитетније пребирне шуме јеле, смрче и букве. Овде организовано шумарство има дугу вековну традицију, још далеке 1872. године постављени су први лугари на планини Тари. Тада се сеча углавном сводила на сечу четинара и то оних преко 40 цм прсног пречника и појединачних стабала букве. Дрво се израђивало у сортименте који су се превозили анималном вучом до сувих точила, којима се грађа спуштала до Дрине. Једно од познатијих точила било је Бањско на Козјим стенама, изнад Перућца, одакле је обловина сплавовима отпремана Дрином и Савом до пилана код Београда на прераду. Газдовање шумама је било од нерационалног експлоататорског типа, преко концесионог, све до планског, 1951. године када су урађени први уређајни елаборати као планска документа у газдовању шумама. И управо, захваљујући раду и истраживању шумарских стручњака, Тара има такве квалитетне шуме и створену базу да се једно такво подручје 1981. године прогласи за Национални парк чији је управљач Јавно предузеће „Национални парк Тара" са седиштем у Бајиној Башти.

Тара планина надалеко је позната као живи архив биљног света. Готово једна трећина флоре Србије забележена је на подручју парка, а истраживања показују да је број биљних врста на Тари далеко већи. Велики број врста дрвећа гради преко 40 шумских заједница, од којих су неке ретке и могу се наћи само на овим просторима. Пре свега то се односи на шумске заједнице оморике, али пронађене су још неке интересантне биљне заједнице попут непоновљивог споја храста и две врсте божура на локалитету Божурна.

Бројне клисуре и кањони омогућили су да Тара представља својеврстан рефугијум (прибежиште) терцијарне реликтне флоре. Управо тако су на овом подручју опстале реликтне врсте старе више милиона година.

Оно што свакако даје посебан печат флористичком богатству подручја су бројне ендемичне и ендемо-реликтне врсте. Ендемизам је нарочито изражен на кречњачким камењарима кањона и клисура.

Панчићева оморика или српска смрча је ендемо-реликтна терцијерна врста која је опстала и преживела ледено доба на овим просторима. Својом изузетном лепотом краси литице Националног парка „Тара".

Поред чувене царице ендемита Панчићеве оморике бројне ендемичне врсте красе парк, попут дервентанског различка кога је Панчић открио на каменитим странама клисуре Дервенте, пчелије траве, цвакије, монашког пуцавца и многе друге.

Неизмењена и очувана станишта Таре насељава разноврсна дивља фауна. О томе сведочи чињеница да се ту налази најбројнија популација најкрупнијег предатора Европе медведа у Србији. Стрме литице кањона и клисура насељавају дивокозе. На читавом подручју може се наћи значајан број срна. Када се говори о фауни сисара Таре незаобилазно је споменути велику волухарицу, којој је то најисточније налазиште на Балкану и једино у Србији.

Живи фосил из леденог доба Панчићев скакавац је још једна ендемична и реликтна врста коју је Панчић открио, а која се данас може се наћи на овим просторима у очуваним боровим шумама и црњуши.

Национални парк „Тара" је једно од најбогатијих планинских подручја у погледу броја врсте фауне дневних лептира. Истраживањима на простору парка до сада је констатовано чак 138 врста. Овај податак указује на очуваност и разноликост станишта Таре, с обзиром да су ове врсте специфичне биологије и брзо реагују на промене у природним стаништима.

Небеским пространствима Таре крстаре и господаре птице грабљивице попут сурог орла, орла змијара, сивог сокола. Понекад се може видети и белог-

лави суп који долази на ово подручје из оближњих колонија у потрази за храном. Најбројнија група птица су птице певачице попут краљића, сеница, дроздова, црвенперки које својом песмом и звуковима употпуњавају овај простор.

Посебну вредност представљају горостасна појединачна стабла дрвећа која су позната као „цареви“ Таре. Средином 20 . века забележена су нека од таквих стабала , као што је смрча „Цар Таре“ . Стабло ове смрче налазило се на месту званом Велика Ливада. Прсни пречник ове смрче био је 157 цм, а висина 54 м. У близини овог импозанатног смрчевог стабла неколико стотина метара даље налазила се још једна смрча, али у приватном поседу, која је била још већих димензија, пречник јој је био 179 цм, а висина око 60 м. Оваква стабла се и данас могу пронаћи на Тари и сведоче о некадашњим прашумама Таре и посебним станишним условима који овде владају.

Упоредо са природним вредностима у Националном парку чувају се и остаци старог градитељства. За подручје Таре карактеристичне су куће брвнаре изграђене од четинара и камена. Села на Тари су разбијеног типа, тако да се ове куће могу видети расуте по падинама планине.

Као и осталих пет националних паркова у Србији и у Националном парку Тара, основна делатност је газдовање шумама, газдовање ловиштем, управљањем риболовним водама, расадничка производња, мониторинг заштићених врста и екосистема, едукација, популаризација и презентација заштићеног подручја.

Није само Тара јединствена по Панчићевој оморици и Панчићевом скакавцу, великој влажности и умереној планинској клими, чистом ваздуху, већ и по бројним пројектима који се овде спроводе. Национални парк Тара је једино заштићено добро у којем се врши тотални премер стабала дрвећа у оквиру контролног метода уређивања шума, што даје најпрецизније податке у циљу праћења стања шумских екосистема у планирању и уређивању шума. Тренутно, у Националном парку, у ГЈ „Тара“, се врши шести тотални премер стабала, у организацији искусних шумарских стручњака Предузећа и ангажованих 80 сарадника у таксацији, што даје Тари и њеним шумским екосистемима још већи значај.

Још један пројекат је особеност Националног парка „Тара“, то је праћење популације мрког медведа помоћу сателитског одашиљача. Пројекат изводи Биолошки факултет и Природњачки музеј Београда, уз финансијску подршку Министарства заштите животне средине и просторног планирања. И управо, крајем маја, у раним јутарњим сатима још једна женка медведа је добила сателитску огрлицу. Поред праћења кретања, бројности популације овим пројектом узимају се и други важни параметри за праћење популације медведа од крви, длаке, тежине, величине, старости. Досадашњи подаци праћења показују да је популација медведа на Тари обновљена и бројнија и да је то главни популациони центар медведа у Србији.

Последњих година, у овом парку, спроводи се и едукативни програм младих, „Камп младих ренџера“, подржан и организаован у складу са програмима Еуопарк федерације, породице европских националних паркова, чији је члан и Тара. Деца из целе Србије имају прилику да кроз програм обуке и боравка у природи постану млади чувари природе и водичи волонтери у Националном парку „Тара“. Овогодишњи камп младих ренџера одвијаће се током месеца јула на Митровцу на Тари.

У отвореном визиторском центру на Митровцу-Центру за посетиоце, свакодневно у сали за презентаце, у тзв. „Шумском биоскопу“, најмлађи посетиоци парка, могу да виде медведа, лане, цвркут птица, приче са Таре и још много лепоте и природе снимљене оком камере.

Прошетати стазама кроз шуму до истакнутих видиковаца, планинарити, сплаварити брзом Дрином или бродом пловити језером Перућац и кањоном Дрине, изазаов је којем ни један посетилац парка не може да одоли. Али, нажалост ове године није тако.

Пливајућа депонија пластике на језеру Перућац, прети да баци у сенку све лепоте Дрине и Таре. Да апсурд буде већи, из Националог парка „Тара“, најмање долази или уопште не долази, комуналног отпада у језеро Перућац, јер је у том делу парка кањонски део природног резервата, а отпад који плута потиче са депонија узводно из градова Србије, Босне и Херцеговине и Црне Горе. Сви чиниоци из наведених република, препознали су проблем и кроз Комисију за заштиту реке Дрине сарађују на пољу заштите реке и едукацији становништава о одлагању отпада. Међутим, све док се не уреде депоније које су, нажалост, углавном на обалама река, неуређене, овде ће проблема бити. ЈП „Национални парк Тара“ и општина Бајина Башта сваке године из језера Перућац изваде око 5.000 м^3 пластике и око 2.500 м^3 дрвета. Велики су то и финансијски и организациони трошкови и проблеми. Посебна је ова година, јер су због великих падавина и повећаног водостаја река, многе дивље и градске депоније „испране“ у Дрину и даље у Перућац. Језеро Перућац се и даље чисти мануелно и употребом пловила. Велико интересовање у решавању овог проблема показало је Министарство заштите животне средине и просторног планирања, тако да се сви надамо да ћемо имати лето на чистом језеру.

Али и даље остаје апел управљача Националног парка Тара на свест грађана и друштва да правилно управљају отпадом, да штите Дрину и Тару, јер штитећи њих штитимо и наш живот и будућност свих нас. ■

Милица Томић, дипл.инж.

Шумарска школа Краљево

Повећан фонд практичне наставе

Након прославе 110 година рада и добијања Светосавске награде, Шумарска школа Краљево је наставила са унапређењем образовно-васпитног рада. У току су припреме за почетак реформе средњег стручног образовања, а наша школа је носилац послова за област шумарства и ловства, а укључени смо и у реформе везане за пејзажну архитектуру и обраду дрвета.

Верификацију образовних профила из области Шумарство и ловство знатно олакшавају управо донети Закон о шумама и Закон о дивљачи и ловству. Тако ће се за послове чувара шума и друге за које је систематизацијом ЈП „Србијашуме“ предвиђена средња стручна спрема, школовати образовни профил шумарски техничар и техничар за ловство и рибарство. У трогодишњем школовању остаће „руковалац шумском механизацијом“, док се образовни профил „шумар“, више неће школовати. На нивоу специјалистичког образовања школоваће се образовни профил „специјалиста за ловство“ са измењеним планом и програмом који подразумева обавезно учење страног језика. Верификоваће се и образовни профил „надзорник заштићених добара природе“, кога ће моћи да уписују запослени шумарски техничари и лица која имају средње образовање из сродних струка. Редовно школовање „надзорник парка“ које је започето као оглед, због малих потреба неће се наставити.

Највећи проблем, када је у питању реформа, постоји због још увек неверификованог новог Националног оквира квалификација. Наша опредељења су да образујемо средњошколске кадрове за газдовање дивљом фауном и ихтиофауном. У том правцу су и усмерени образовни профили. За све профиле биће знатно повећан фонд практичне наставе, а уводи се и обавезна феријална пракса.

Знатне активности се предузимају на сарадњи и размени искустава и учешћу у такмичењима са сродним школама земаља у окружењу. Тако су ученици наше школе учествовали на такмичењу у вишебоју средњих шумарских школа у Бугарској, где су постигли запажене резултате. Током посета школама у Финској, Аустрији, Италији, Словенији и Бугарској, јасно се уочавају разлике у стандарду и опремљености школа. Код нас и даље остаје нерешен проблем теренске наставе. Ово питање би трбало да реше надлежна министарства са јавним предузећима.

У школској 2010/2011. години школа ће уписати: три одељења шумарских техничара; једно одељење техничара за ловство и рибарство; једно одељење техничара за пејзажну архитектуру; једно одељење шумара; једно одељење техничара за финалну обраду дрвета; једно одељење столара-оглед и једно одељење тапетара-оглед.

У току наредног периода организоваће се стручно оспособљавање радника секача, шумских тракториста и дизаличара. Организоваће се настава за одрасле, запослене са трогодишњим образовањем (шумари) за докфалификацију за шумарског техничара, као и прекфалификацију за шумаре – ловочуваре и специјалистичко образовање за ловство. ■

М. Дренић

Шумарски
енглеско-српски речник

Мр Ана Тонић

Речник стручних термина из области шумарства намењен је стручњацима и студентима као допуна уз стандардни енглеско-српски речник, пошто се многи стручни термини не могу наћи у стандардним речницима, или се налазе у својим другим значењима.

Због мултидисциплинарног прилаза газдовању шумама, опште корисних функција шума, нових иницијатива и директива, као и глобалних промена, речник шумарства се проширује и уносе се стално нови термини из разних дисциплина.

T

twig; branchlet – гранчица
twist – витоперост, спирална закривљеност (уздужна)
twisting – усуканост, упредености
typology – типологија

U

unbarked - неокорен
uncovered knot - неурасла кврга
under bark - без коре
undercut - подсек
understocked - слабог обраста
undesirable species - непожељна врста
unedged - неокрајчен
uneven annual ring structure - неправилна линија годова
uneven-aged – разнодобан
uniform shelterwood cutting - равномерна постепена сеча
unit - јединица United Nations Forum on Forests, UNFF - УН Форум о шумама
universal soil loss equation USLE - универзална једначина губитака земљишта
unload - празнити, истоварити
unsound knot - натрула кврга
unsteamed - непарен
untended forest - ненегована шума
uprooted tree - исчупано дрво
urban forest - грдска шума

V

vehicle - превозно средство
veneer - фурнир
veneer jointer - глодалица
veneer log - фурнирски трупац
viability - виталност
village forest - сеоска шума
virgin forest – прашума
volume increment – запремински прираст
volumetric shrinkage - запреминско утезање
vulnerable - рањив, осетљив
vulnerable species - осетљива врста

W

walnut (*Jugnans)* - орах
wane - лијавост; лисичавост
waney arris - лијав (лисичав) брид; лијава (лисичава) ивица
warp - закривљеност; дисторзија
warping - витоперење, витлање
waterlogging - забаривање, превлаживање (земљишта)
water sprout; water shoot - живић
weather forecast - временска прогноза
weather station - метеоролошка станица
weed - коров; плевити
weeding - сузбијање корова
weed trees - коровске врсте дрвећа
weevil - сурлаш, жижак
weight measure - тежинска мера
wet bulb W.B. - влажни термометар
wetland - влажно подручје; влажно копнено станиште
white elm; European elm (*Ulmus laevis* Pall.) - вез
white grub (*Scarabeidae*) - грчица
white hole - бела бушотина
white linden (*Tilia timentosa*) - сребрна липа, бела липа
white rot - бела трулеж
white satin moth (*Leucoma salicis* L.) - тополин губар
white willow (*Salix alba* L.) - бела врба
wildfire - неконтролисани пожар; шумски пожар
wild service tree (*Sorbus torminalis* L.) – брекиња
windbreak - ветролом; дрвеће оборено ветром
wild fowl - перната дивљач
wildlife - дивље биљке и животиње; дивљач
willow - врба
wind erosion - еолска ерозија
wilting moisture - влажност вењења
winch drum - бубањ витла

Републичко такмичење радника секача моторним тестерама

Србију ће на Светском првенству радника секача моторним тестерама представљати Милан Зујић, Сенад Бећировић, Драган Беретић и Марко Нешовић, ученик Шумарске школе

У склопу припрема за учешће на 29. светском првенству радника секача моторним тестерама, у предивном амбијенту Делиблатске пешчаре од 7–8. маја 2010. године, одржано је 32. Републичко такмичење радника секача моторним тестерама, које су организовали Удружење шумарских инжењера и техничара Србије, ЈП „Србијашуме“ и ЈП „Војводинашуме“.

Такмичење је по први пут одржано према правилнику Светске асоцијације секача моториста (IALC), који је преведен на српски језик, усклађен и верификован од стране Конференције учесника. Такође, организована је обука судија, набављени потребни инструменти и одабрана репрезентативна стабла бора у шуми.

Такмичење је одржано у сениорској, јуниорској (U-24) и екипној конкуренцији, а учесници су били радници секачи из ЈП „Војводинашуме“, ЈП „Србијашуме“, Прехрамбено – шумарске и хемијске школе Сремска Митровица, Средње шумарске школе Краљево, извођачи радова на сечи у ЈП „Војводинашуме“ и извођачи радова на сечи у ЈП „Србијашуме“.

Такмичило се у дисциплинама: обарање стабла, окретање водилице и замена ланца, комбиновано пререзивање, прецизно пререзивање и кресање грана.

Најбољи и најспретнији радници секачи ће чинити репрезентацију и представљати Србију на 29. светском првенству радника секача моторним тестерама које ће се ове године одржати у Загребу.

Најбољи у дисциплини **обарање стабла** био је Драган Беретић, ЈП „Војводинашуме“, док су друго и треће место заузели Сенад Бећировић и Драган Гајовић из ЈП „Србијашуме“.

У дисциплини **окретање водилице и замена ланца** први је Горан Бојанић, други Драган Беретић из ЈП „Војводинашуме“, а треће место припало је Млађену Павловићу, извођачу радова на сечи у ЈП „Војводинашуме“.

У **комбинованом пререзивању** прво место припало је Драгану Беретићу, ЈП „Војводинашуме“, друго Дарку Ивановићу, извођачу радова на сечи у ЈП „Србијашуме“ и треће Милану Зујићу, ЈП „Војводинашуме“.

У категорији **прецизно пререзивање** прва два места припала су такмичарима из ЈП „Војводинашуме“ Милану Зујићу, Горану Бојанићу, а треће Маринку Стојановићу звођачу радова на сечи у ЈП „Војводинашуме“.

У **кресању грана** први је Милан Зујић, ЈП „Војводинашуме“, а друго и треће место заузели су Сенад Бећировић и Небојша Петровић из ЈП „Србијашуме“.

На 29. светском првенству радника секача моторним тестерама које ће се одржати у Загребу, Србију ће представљати три најбоља такмичара сениора: Милан Зујић, ЈП „Војводинашуме“ (1.166 бодова), Сенад Бећировић – ЈП „Србијашуме“ (1.118 бодова) и Драган Беретић – ЈП „Војводинашуме“ (1086 бодова). У категорији јуниора представљаће нас Марко Нешовић ученик Средње шумарске школе Краљево (970 бодова). Рецимо и то да је у категорији јуниора друго место припало Марку Пантовићу, Средња шумарска школа Краљево (920 бодова), а треће Далибору Савићу, Прехрамбено-шумарска и хемијска школа Сремска Митровица (887 бодова).

У екипној конкуренцији најбољи су били такмичари ЈП „Војводинашуме“ (3.318 бодова), следе их ЈП „Србијашуме“ (2.874 бодова), а затим Средња шумарска школа Краљево (2.769 бодова), Извођачи радова на сечи у ЈП „Војводинашуме“ (2.113 бодова), Прехрамбено - шумарска и хемијска школа Сремска Митровица (2.064 бодова), Извођачи радова на сечи у ЈП „Србијашуме“ (1.616 бодова).

Све похвале заслужује организациони одбор, а посебно домаћини за добро уређено борилиште, као и за вредне награде које су припремили за најуспешније међу такмичарима. ■

Дубравка Секулић, дипл. инж.

Хрватска је ове године домаћин 29. светског првенства радника секача моторним тестерама, а учествоваће око 30 репрезентација из целог света. Према пропозицијама Комитета међународне асоциације радника секача моторним тестерама (IALC), репрезентацију чине: шеф делегације, технички руководиоц делегације, три такмичара (шумска радника), један јуниор и један делегат који учествује на Конференцији Комитета међународне асоциације радника секача моторним тестерама (IALC).

Подсећамо да је педесетих година прошлог века дошло до техничког развоја моторне тестере са унутрашњим сагоревањем, што представља почетак нове ере у сечи и обарању стабала. Масовна употреба једноручних моторних тестера у бившој СФРЈ почиње од 1961. године. У циљу промовисања и афирмације занимања шумских радника секача, као и врхунске технике рада и размене искустава, на Бледу је 1963. године одржано прво такмичење радника дрвосеча Југославије. Организатори првог Савезног такмичења су били Народна техника Југославије, Савезна привредна комора, Савез синдиката Југославије, Пословно удружење шумарства и прераде дрвета и **Савез инжењера и техничара шумарства и прераде дрвета.**

Овакав вид такмичења се одржавао и у суседним земљама, тако да су паралелно била и на националном и међународном нивоу. У Делницама 1966. године на такмичењу су учествовале екипе из Француске, Немачке и Мађарске.

Међународна такмичења се званично рачунају од 1970. године, када су на такмичењу у Мађарској учеатвовале репрезентације из Мађарске, Румуније, Бугарске и Југославије.

Фото: Ј. Радојичић

Примена Архус конвенције у Србији

У организацији Градске Управе Београда, Секретаријата за заштиту животне средине и Организације за европску безбедност и сарадњу (OSCE), Мисије у Србији, 10. маја у Београду, је одржан семинар „Примена Архус конвенције у Србији".

Учесници семинара били су представници локалних самоуправа, јавних предузећа, јавно комуналних предузећа, управљача заштићених подручја, индустријских компанија, привреде, медија, еколошких невладиних организација и других институција које се баве заштитом природе и животне средине.

Циљ је био да се појасни значај Архус конвенције, обавезе Србије након потписивања, допринос који она даје друштву, начин примене и релевантност ПРТР протокола (Регистар испуштања и преноса загађујућих материја).

Професор Стивен Стек (Централноевропски универзитет у Будимпешти), је презентовао: Архуску конвенцију; Приступ информацијама и Регистар испуштања и преноса загађујућих материја – ПРТР; Право на правну заштиту и рад Комисије за праћење усаглашавања са Архуском конвенцијом.

Експерт из Србије професор др Славко Богдановић (Правни факултет привредне академије Нови Сад) презентовао је: Архуску конвенцију у правном систему Републике Србије; Архуску конвенцију у прописима о заштити животне средине Републике Србије и Регистар испуштања и преноса загађујућих материја у правном систему Републике Србије.

Архуска конвенција, коју је усвојила Влада Републике Србије, има за циљ да охрабри учешће јавности у питањима животне средине, што доприноси оснаживању политике заштите животне средине у Србији. Три стуба Архуске конвенције су: (1) приступ информацијама, (2) учешће јавности и (3) приступ правди у решавању проблема из области заштите животне средине.

Архуска конвенција је усвојена 25. јуна 1998. године, на Четвртој министарској конференцији „Животна средина за Европу", одржаној у данском граду Архусу, под покровитељством Уједињених нација за Европу (UN/ECE), а ступила је на снагу 30. октобра 2001. године. До сада 43 земље су ратификовале Конвенцију (Аустрија, Немачка, Француска, Белгија, Холандија, Финска, Шведска, Словенија, Хрватска, Словачка, Чешка, Велика Британија, Италија, Шпанија, Малта, Пољска, Румунија, Мађарска, Литванија, Бугарска, Грчка, Македонија и др.).

Србија је приступила Конвенцији у мају 2009. године (Народна скупштина Републике Србије донела је Закон о потврђивању Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и права на правну заштиту у питањима животне средине) и постала Страна Конвенције у јулу 2009. године, а ЕУ је постала страна Конвенције 1998. године.

Архуска конвенција је нови међународни закон у области животне средине, кога је Кофи Анан (генерални секретар UN), описао као „најамбициознији подухват у смислу демократизације на пољу животне средине, покренут под покровитељством UN". Конвенција није само споразум везан за заштиту животне средине, она је и Конвенција о владиној одговорности и транспарентности у доношењу одлука. У преамбули Конвенције повезује се заштита животне средине са нормама о људским правима, а права везана за област животне средине подижу се на ниво осталих људских права.

Архуска конвенција је инструмент за заштиту животне средине, али се може сматрати и инструментом промовисања демократије. Док већина мултилатерарних уговора у области заштите животне средине садржи у себи обавезе које државе чланице имају једна према другој, Архуска конвенција садржи обавезе које државе чланице имају према јавности. Конвенција је, у смислу успостављања јасних обавеза државама чланицама и њиховим (јавним) властима према јавности у регулисању питања приступа информацијама, учешћа јавности у доношењу одлука и приступа правосуђа, отишла даље од било ког досадашњег међународног уговора.

Преговори око нацрта Конвенције су трајали две године и у дискусији су учествовали и представници разних невладиних организација, а посебан допринос су дали представници Регионалног центра за животну средину за Централну и Источну Европу (REC).

Професор др Славко Богдановић је указао да су све три групе захтева Конвенције: о доступности информацијама о животној средини, о учешћу јавности у поступку доношења одлука и праву на правну заштиту, јасно идентификоване у законским прописима о заштити животне средине, односно у Закону о заштити од нејонизујућих зрачења, Закону о хемикалијама, Закону о биоцидним производима, Закону о заштити природе, Закону о заштити од буке у животној средини, Закону о управљању отпадом, Закону о амбалажи и амбалажном отпаду, Закону о изменама и допуна закона о заштити животне средине, Закону о процени утицаја на животну средину, Закону о стратешкој процени утицаја, Закону о интегрисаном спречавању и контроли загађења. Такође, професор Богдановић је указао да у наведеним законским прописима различито је дефинисана јавност и начин њеног учешћа у доношењу неких одлука, а као један од циљева у будућности, требало би да буде јединствено дефинисање појма јавности и начина њеног учешћа у доношењу одлука од значаја за животну средину. ■

Гордана Јанчић, дипл. инж.

Закон о заштити природе и заштићена подручја

У организацији Министарства животне средине и просторног планирања, у Овчар бањи је 7. и 8. маја, одржан семинар „Закон о заштити природе и заштићена подручја“. Учесници семинара били су представници Министарства животне средине и просторног планирања, Завода за заштиту природе Србије, Покрајинског секретаријата за заштиту животне средине и одрживи развој, јавних предузећа - управљача заштићених подручја (ЈП Национални парк „Тара“, ЈП Национални парк „Фрушка Гора“, ЈП Национални парк „Копаоник“, ЈП Национални парк „Ђердап, ЈП Национални парк „Шар планина“; ЈП „Србијашуме“ и ЈП „Војводинашуме“) и управљачи СРП „Краљевац“, ПИО „Власина“, СП „Пребреза“, СП „Рисовача“, СРП „Лудашко Језеро“, СРП „Селевењске пустаре“, ПИО „Суботичка пешчара“, СП „Ресавска пећина“ и СП „Лисине“, СРП „Увац“, СРП „Засавица“, СП „Церјанска пећина“, СРП „Стари Бегеј - Царска бара“ , СП „Слапови Сопотнице“, СП „Ђавоља варош“, СРП „Клисура реке Трешњице“, СП „Рипаљка“, СП „Ботаничка башта“, ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“, СП „Каменички парк“ и ПИО „Долина Пчиње“.

Семинар је испред Министарства животне средине и просторног планирања отворио и уводну реч дао Радислав Момиров, начелник Одељења за заштиту природе, који је изразио задовољство што су се семинару одазвали сви позвани управљачи заштићених подручја, који од маја 2009. године, када је донет Закон о заштити природе, имају пуно обавеза и дужности, пре свега, у имплементацији законских одредби и усклађивању управљања заштићеним подручјима са новодонетим законским и подзаконским актима.

Закон о заштити природе, рад на изменама и допунама, законске одредбе од значаја за заштићена подручја са посебним акцентом на усклађивање рада управљача заштићених подручја са новодонетим законским и подзаконским актима, статус израде и доношења аката на основу закона (Правилник о компензацијским мерама) представила је Александра Дошлић, виши саветник у Министарству животне средине и просторног планирања. Такође, представила је и Твининг пројекат „Јачање административних капацитета заштићених подручја у Србији (НАТУРА 2000)“, који ће се спроводити у партнерству између Министарства животне средине и просторног планирања као партнера из Републике Србије, с једне и аустријске Агенције за животну средину и грчке организације Европски центар за јавно право, с друге стране (трајање пројекта 1. јануар 2010. године – 31. децембар 2011. године, Буџет пројекта 1.000.000,00 еура). Крајњи циљ пројекта је успостављање и развој еколошке мреже НАТУРА 2000 у Републици Србији, односно да се побољша очување заштићених врста и њихових станишта у Србији, затим подизање свести и повећање капацитета за примену законских стандарда у заштити природе. Очекивани резултати пројекта укључују допринос: хармонизацији законодавства Републике Србије у складу са директивама Европске Уније у области заштите природе (Директива о птицама и Директива о стаништима); успостављању еколошке мреже НАТУРА 2000 у складу са критеријумима ЕУ; изради два пилот плана управљања Натура 2000 подручјима и изради и примени програма обуке за систематско јачање капацитета за развој Натура 2000 мреже у Србији. У оквиру пројекта, цела серија активности је планирана како би се постигли очекивани резултати, укључујући анализе и процене постојећег стања, радионице, семинаре и обуке. Експерти из 6 земаља чланица ЕУ биће ангажовани током реализације пројекта како би у сарадњи са представницима институција и другим заинтересованим странама (Скупштина и Влада РС, Министарство животне средине и просторног планирања, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство инфраструктуре, Министарство рударства и енергетике, Министарство економије и регионалног развоја, Министарство финнасија, заводи за заштиту природе, Агенција за заштиту животне средине, Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој, научно-истраживачке организације, јавна предузећа националних паркова, ЈП „Србијашуме“, ЈП „Војводинашуме“ и други управљачи заштићених подручја, општине, невладине организације, локално становништво и појединци) радили на јачању капацитета Републике Србије за примену правних тековина Европске уније у области заштите природе.

О статусу израде и доношења аката на основу Закона о заштити природе, говорила је Лидија Стевановић, самостални саветник у Министарству животне средине и просторног планирања. У

вези с тим представила је и Правилник о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја, Правилник о обрасцу службене легитимације чувара заштићеног подручја, Правилник о изгледу знака заштите природе, поступку и условима за њихово коришћење, Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива и предлоге Правилника о критеријумима и индикаторима за проглашење заштићених подручја и Правилника о критеријумима за заштиту приоритетних типова станишта. Такође је представила организациона и техничка питања сарадње - комуникације са надлежним министарствима, институцијама и управљачима.

Виши саветник у Министарству животне средине и просторног планирања, Божидар Васиљевић, представио је управљачка документа (планове и програме управљања заштићених подручја), финансирање заштићених подручја (Уредба о накнадама, Одлука о накнадама, Субвенције програма управљања), организацију и рад чуварске службе заштићених подручја и полагање стручних испита.

Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда представио је Чедомир Мијовић, виши саветник у Министарству животне средине и просторног планирања.

Директор акције „Очистимо Србију", Милан Кинђић, је представио план за обележавање Дана заштите животне средине и указао на обавезе управљача у циљу реализације планиране акције „ВЕЛИКО СПРЕМАЊЕ СРБИЈЕ". Вредно је напоменути да су се сви учесници семинара, 8. маја, придружили акцији „Очистимо Србију" коју су у Овчарско – Кабларској клисури организовали ТО Чачка, управљач заштићеног подручја и ЈКП из Чачка.

Учесници семинара, изузетно задовољни организацијом и радом, једногласно су предложили и закључили да је неопходно да се чешће окупљају управљачи заштићених подручја у циљу међусобне размене искустава, као и да се убудуће одржавају семинари који ће бити посвећени једној теми.

Домаћин дводневног семинара била је Туристичка организација Чачка, која управља заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Овчарско-Кабларска клисура" и која се побринула да, учесници семинара упознају и једну од најлепших клисура у Србији, односно „да доживе природу и Српску Свету Гору".

Овчарско-Кабларска клисура представља јединствен спој природе и културно-историјског наслеђа. На простору између масива планина Овчара и Каблара кроз који протиче река Западна Морава створен је природни мозаик кога чине бројне биљне и животињске врсте и језера у којима се осликавају шумовите падине околних планина. Јединствени природни склад допуњују објекти великог културно-историјског значаја, манастири Овчарско-Кабларске клисуре којих има девет и два света места. ■

Гордана Јанчић

2010 – међународна година биодиверзитета

Уједињене нације су прогласиле 2010. за међународну годину биодиверзитета, како би позвале свет да предузме конкретне акције за очување разноврсности биодиверзитета. Током 2010. године планиран је велики број веома значајних конференција, а све у циљу осмишљавања и креирања нове Стратегије очувања биодиверзитета у оквиру Конвенције о биолошкој разноврсности (CBD).

Подаци Светске уније за заштиту природе IUCN откривају да је 21 проценат свих познатих сисара, 30% водоземаца, 12% птица, 28% гмизаваца, 37% риба, 70% биљака и 35% бескичмењака на Планети угрожено.

Сматра се да са лица Земље годишње нестаје око 36.000 врста, односно око 100 врста дневно. На тај начин, стопа изумирања постаје 1000 пута већа од нормалне еволуционе стопе изумирања. Нестанак појединих врста нарушава екосистеме, чини их лабилнијим и води полагано њиховој разградњи и сигурном пропадању. Неповратни губитак биодиверзитета има трајни утицај на опстанак преосталих врста, укључујући ту и човека.

Међународни дан биодиверзитета 22. мај обележен је у Специјалном резервату природе „Засавица", а организатори су били Министарство животне средине и просторног планирања и Покрет горана Сремска Митровица, уз учешће Покрајинског секретаријата за заштиту животне средине и одрживи развој, Завода за заштиту природе Србије и Покрајинског завода за заштиту природе Србије.

Активностима овогодишњег обележавања овог значајног еколошког датума најширој светској јавности се указује на алармантне податке и последице које могу бити по богатство живота на Планети. Није случајно да су Уједињене нације 2010. годину прогласиле за Међународну годину биодиверзитета, рекао је државни секретар проф. др Ивица Радовић, и додао да смо у години када се сагледавају резултати, и постављају циљеви за нову декаду. У Србији смо на корак од националне стратегије за очување биодиверзитета, и пред израдом четири национална извештаја за Конвенцију о биолошком диверзитету.

Са великим бројем међународно значајних врста и богатим генофондом биљних и животињских врста, Србија се сматра драгоценом ризницом разноликости природне баштине, и једним од значајних центара биолошке разноврсности. Међутим, богатство екосистема и врста је драгоцени ресурс којег не можемо посматрати као дату вредност, већ је потребно улагати заједничке напоре, како државних и стручних институција, тако и најшире јавности, а све у циљу његовог очувања, општа је порука са скупа. ■

По први пут се успоставља заштита станишта у Србији

Очување популације малог вранца у Београду

У организацији Завода за заштиту природе Србије 28. јуна 2010. године окупили су се представници свих релевантних институција и организација, у циљу успостављања заштите станишта малог вранца у Београду. У питању је јединствени скуп, јер је први пут у Србији покренут поступак заштите станишта строго заштићене врсте.

Врбаци на Сави у Београду представљају локације на којима се током зиме окупља велики број малих вранаца, угрожене и строго заштићене врсте у Србији. Завод за заштиту природе Србије 10. децембра 2008. године је донео решење о претходној заштити „Станишта малог вранца (*Phalacrocorax pygmaeus*) на Сави у Београду“, ради очувања и унапређења највеће зимујуће популације ове врсте у Србији. Након доношења Закона о заштити природе који уводи станиште као нову категорију заштићеног добра, покренут је поступак трајне заштите малог вранца, односно заштите његовог станишта.

Планирано заштићено станиште обухвата локалитете „Врбак код Сајма“, „Доњи шпиц Аде“ и „Мала Циганлија“. У троуглу доњег шпица Аде Циганлије, Београдског сајма и Мале Циганлије мали вранци су први пут забележени почетком 90-их година, када је њихова бројност процењена на око 1000 примерака. Новијим истраживањима која су започета 2007. године, забележена је много већа бројност. Максимална забележена бројност износи 6.728 јединки, што представља око 10% европске популације ове врсте. Због специфичности локације ових станишта, односно због динамике развоја и великог броја различитих пројеката на том простору, планирање ефективне заштите је веома захтевно и подразумева укључивање и консултовање бројних субјеката који делују на овом простору.

На састанку посвећеном заштити малог вранца у Београду, којем су поред стручњака Завода присуствовали и представници Управе за воде, Дирекције за грађевинско земљиште и изградњу Београда, јавних предузећа „Београдводе“, „Ада Цигалија“ и „Паркинг Сервис“, Секретаријата за заштиту животне средине и невладине организације Лига за орнитолошку акцију Србије, одржана је презентација предлога заштите са планираним зонама и режимима заштите. У изради предлога заштите, имало се у виду да се станиште малог вранца налази у градској зони. Изградња моста преко Аде, као и други пројекти који се планирају у овом подручју, чине заштиту комплексним задатком. Стога су овом студијом и предвиђене флексибилне и активне мере заштите. Предлог заштите малог вранца први је покушај стручњака да се кроз активан пластични модел сачува овако динамичан систем у самом срцу велеграда, истакнуто је на скупу.

Учесници овог скупа су се сложили да, свако у оквиру свог ресора, актуелне и планиране пројекте, као што је изградња моста, чишћење чукаричког рукавца, усклади са потребама заштите малог вранца на овом простору. Позитивна реакција надлежних не чуди, с обзиром да је управо Дирекција за грађевинско земљиште и изградњу Београда и град Београд, покренула и у сарадњи са Лигом за орнитолошку акцију, подржала заштиту малог вранца на његовом природном станишту. ■

Маја Радосављевић

Данашња бројност малог вранца у Европи се процењује на до 39000 гнездећих парова. Током последњих неколико деценија популације малог вранца су доживеле значајан пад на већини подручја на којима је ова врста присутна. Најзначајнији узроци негативног тренда популација су уништавање влажних и водених станишта и измене водног режима, а у мањој мери и илегално убијање.

Према прелиминарим проценама бројност зимујуће популације малог вранца у Београду достиже око 7000 јединки. Имајући у виду да то представља скоро 10 процената европске популације ово подручје је од посебног значаја за очување врсте. Само подручје зимовалишта малог вранца налази се у зони низводног краја Аде Циганлије. С обзиром на специфичан положај у самом градском језгру зимовалишта су изложена бројним угрожавајућим факторима, као узнемиравање, бука, уништавање вегетације врбака који су примарна спавалишта. Одговарајућа заштита подручја од пресудног је значаја за очување зимујуће популације малог вранца у Београду.

Класично и модерно у кинеској пејзажној архитектури

Пише: проф. др Љиљана Вујковић

Својом дугом историјом и савршеним уметничким квалитетима, класични кинески вртови заузимају значајну позицију у светској историји вртне уметноти. Стога, Кина ужива репутацију да представља колевку вртног стваралаштва. И материја и духовно стваралаштво најнепосредније изражавају везу човека и природе. У старој Кини био је развијен култ природе. Осим земље, планина и брда, сунца, планета, звезда, река и језера, значајно место у овој култури заузимало је и дрвеће.

Два најизразитија филозофска правца: конфучијанизам и таоизам, који су основа свеукупне кинеске духовне и стваралачке делатности, усмеравали су људе на смиреност, скромност и контемплације. Оснивачи ових религијских праваца – проповедали су, да човек треба да обожава природу и максимално да се идентификује са њом. Најзначајнији елементи природе: стене, планине, језера и реке нашли су свој одраз и били преточени у кинеским вртовима. Кинези сматрају да је природа константна и да свему даје ритам.

Немогуће је растумачити суштину и ток развоја кинеске вртне уметности без претходног познавања лепих уметности и кинеског сликарства. Током векова поезија, сликарство и вртна уметност били су нераскидиво повезани. Ова три начина стваралачког рада имали су заједнички циљ – да величају лепоту пејзажа и нагласе контраст и хармонију природног декора.

Вртови су били планирани за сваку прилику, према посебним наменама и расположењима. Овакав приступ стварања врта се објашњава на следећи начин: тишина је била суштина за вртове размишљања, за тихе разговоре или за писање поезије. С друге стране, инспирација и корен раног кинеског планирања простора и уређења вртова били су поезија и сликарство. Из свега наведеног можемо наслутити да је веза човека и његове околине више мистична него реалистична.

Дух таоизма (Тао – апсолутно, невидљиво биће, нечујно, а ипак савршено – порекло и сврха сазнања) налазимо у основи свих концепција кинеских вртова, јер је Кинез тога доба психички подређен тајновитости збивања у природи и тежњи за душевном равнотежом, коју је постизао откривајући смисао живљења. Све његове духовне манифестације биле су у тесној вези са природом, јер су исходиле из ње саме. Следбеници таоизма наметнули су употребу сложених симбола у композицији паркова. По њима је вода, видљива или скривена, сложени сплет земљиних артерија - жиле куцавице, као што су стеновити облици, камен и планине персонификовали костур земље.

При размештању вртних елемената кинески вртни уметници су се руководили строгим филозофско-естеским правилима. Сваки елеменат је имао дубоко симболично значење. У ту сврху су биле коришћене стене фантастичних облика, излизаних и полираних воденим токовима, неравномерно издубљене и пробијене у широким отворима. Највредније су узимане из језера и река. Постављене вертикално, оне су требало да личе на минијатурне обале. Понекад су стенски облици формирали пећине. На крају није била реткост да једна оригинална стена буде постављена изоловано, као статуа, којој гости могу у потпуности да се диве.

И у каснијим вртовима, као последица снажног утицаја таоизма, налазио се у средишту павиљон, за одмор и медитирање, око којег се налазила вода, која се разливала у поточићима и употпуњавала лепоту овог дела врта. Потоци су се поново сакупљали у језерце, из којег су отицали падајући пенушаво низ каскаде. Свуда по парку налазила су се вештачка острвца, спојена дрвеним мостићима. На ливадама је расло ароматично цвеће и лековите траве. Кинески вртови су имали доста цвећа, које је слободно расло у камењару и међу дрвећем. У тим баштама се неговало и патуљасто дрвеће. Увек се водило рачуна да вртна целина има свој пункт - видиковац, одакле се пружао леп поглед на околину.

Класични кинески вртови су уметничка комбинација старог архитектонског и пејзажног дизајна, као и компонената традиционалне кинеске културе. Сада су многи класични вртови номиновани као кључни историјски споменици под заштитом државе, од којих су неки укључени на UNESCO-ву листу светске баштине.

Кроз неколико података и слика представићемо један мањи, резиденцијани врт, који се налази у старом делу јужног Шангаја, у близини реке Хуангпу. **Yuyuan врт** је најчувенији класични врт у Кини, а био је власништво начелника градске управе Sichuan провинције. Подигнут је 1559. године у периоду династије Минг. Овај врт је посебно изграђен за родитеље Pan Yunduan-a, као место где ће да уживају у мирним срећним данима своје старости.

За 400 година постојања **Yuyuan врт** је прошао кроз многе промене. Са падом династије Минг, као и породице Пан, врт постаје веома запуштен. Године 1760, врт

купује један богати трговац, који је током следећих 20 година реконструисао зграде. У 19. веку, Yuyuan током Опијумског рата врт је доста оштећен. Данашни изглед врта је резултат пет година израде пројекта реконструкције, која је почела 1956 године. Отворен је за јавност септембра 1961. године.

Заузима површину од 20.000 м^2, са бројним садржајима. Павиљони, дворане, стењаци, језерца и ходници имају јединствене карактеристике. На самом уласку у врт је Велики стењак, висине 14 метара са видиковцем, одакле је могуће видети врт из птичје перспективе. У подножју стењака се налази Cuixiu Hall, мирно и привлачно место окружено старим стаблима и цвећем, где ће посетиоци уживати, али и наћи продавнице ретких ствари и предмета везаних за сам врт.

Поред бројних павиљона и холова, право благо врта је изузетна стена Jade Rock. Налази се преко пута, а једна је од три чувене стене у јужном региону реке Yangtze. Стена је висока 3.3 м и има 72 отвора. Ако сипате воду на врх стене, она ће се изливати из сваког отвора и стварати величанствени призор. Била је омиљено место Пана, па је преко пута ње и саградио павиљон за седење и одмор, како би могао да се диви овој стени.

Унутрашња башта је посебан део врта изграђен 1709. године, са бројним стенама, павиљонима, језером, зидовима, дрвећем и цвећем, које нуди најатрактивније сценарије у врту.

Модерна пејзажна архитектура у Кини

Нагла урбанизација и раст становништва су драматично променили пејзаж у Кини. Земљиште које је некад било намењено пољопривреди заменили су солитери (куле), док су украсни вртови и свете шуме сада уступили место пространим аутопутевима и саобраћајницама, као и новом развоју града.

У ери више изазова које без преседана намеће процес индустријализације и урбанизације, пејзажна архитектура у Кини је у коренитим променама. Њена улога је кључна у обнови Земље Бресквиног цвета, која ће у урбанизованом и глобализованом друштву међусобно да повеже људе. Овај процес је почео са класичним уметнички формираним вртовима од пре хиљаду година, да би се данас проширио на шире градске пејзаже. Сваке године један одсто кинеске популације напушта своја пољопривредна земљишта и хрли у градове, што доводи до наглог проширења урбаних подручја на рачун пољопривредног земљишта.

Крајем 1980-тих и почетком 90-тих година почиње кампања за улепшавање градова, па је пејзажно панирање стављено у врху приоритета, јер је постојала опасност од губитка еколошког интегритета, културног идентитета и историјског наслеђа.

Животна средина је невиђено угрожена бројним поплавама и сушама. Сваке године се 3436 км^2 земљишта претвара у пустињу, а ова цифра стално расте. Статистике показују да је у претходних 50 година нестало 50% мочварног земљишта, а 40% преостаог мочварног земљишта је загађено. Ниво подземних вода стално опада. У Пекингу, на пример, због прекомерног коришћења, сваке године ниво подземне воде опадне за 1 метар.

У циљу заштите животне средине и смањења еколошке деградације, губитка културног идентитета и ерозије духовне везе са земљом, мисија савремене кинеске пејзажне архитектуре је да се природа, човек и духовни појмови поново уједине, да би се креирала нова Земља бресквиног цвета. Како да пејзажна архитектура игра главну уогу у испуњавању ове мисије? Једноставно пејзаж је медиј код кога су разни природни, културни и духовни процеси у интеракцији. Пејзажна архитектура је најлегитимнија професија, која се бави физичким окружењем, ради на опоравку културног идентитета и обнови духовне везе између људи и природе.

Један од најважнијих разлога за недовољно решавање питања заштите животне средине путем пејзажне архитектуре, што је она била повезана са древном традицијом кинеске вртне уметности. Богато наслеђе вртне уметности није помогло да се архитектура пејзажа појави као модерна дисциплина. Пејзажна архитектура третира много значајније објекте од оних које је обрађивала вртна уметност.

Дуго времена су зелени појасеви и зелени клинови били главни елеменат пејзажних структура, како би се зауставило и спречило продирање песка или разних загађења у градове. Њихово постојање није довољно усмерило становнике градова на њихово веће коришћење, јер нису били довољно повезани са осталим елементима система зеленила, а посебно са стамбеним комплексима. Углавном су коришћени у сврху заштите од поплава, ветрова и других урбаних процеса.

Савремени пејзажни дизајн се карактерише великим потезима формирања покривача тла у виду масива шибља, које се смењује по боји, врсти и висини, најчешће правилно обликовани, посебно кад се ради о зеленим површинама које прате саобраћајнице. Мањи тргови, посебно у Шангају, који је ове године град домаћин Светске изложбе – Expo 2010, такође су дизајнирани на један савремен начин са бројним шишаним формама, уклапајући једне биљне облике у друге. За овај савремени дизајн коришћено је најчешће шибље, али и цветни елементи су врло присутни. Шибље у масивима се редовно орезује и формира правилне облике: кружне, таласасте, правоугаоне и друге, али већином изузетно осмишљене и изванредно одржаване.

Савремени културни пејзаж Кине обједињује историју, културу и природу, као и класична вртна уметност. Ова три појма су као репрезентативни симболи садржани и у савременом пејзажном дизајну. ■

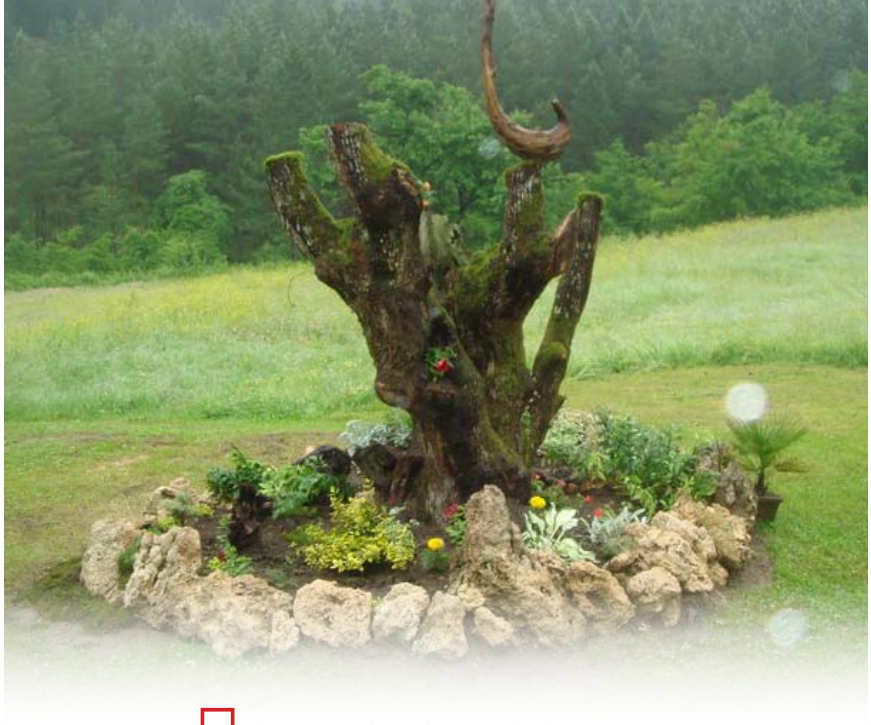

Прича о трешњи

Десета, јубиларна манифестација ЛЕКОВИТИМ СТАЗАМА ВАЉЕВСКИХ ПЛАНИНА, одржана је 10. јуна 2010. године. Подсећамо да су досадашње манифестације биле посвећене, враниловки, поточарки, босиљку, ружи, копривi, храсту, зови, липи и глогу, а овогодишња – трешњи. Све се догађало у етно домаћинству Мила Обрадовића, у село Подбукови, на двадесетак километара од Ваљева, а организатори су Удружење домаћина Ваљево, Друштво за проучавање лековитог биља, Гљиварско друштво, Еколошко друштво „Зелени буквар“, Удружење „ВАЉЕВО ЗА ВАС“, Удружење домаћина „Црна река“ и домаћинство Мила Обрадовића.

Трешња је биљка изузетне вредности. Српски устаници у борби против Турака, израђивали су од трешњевог дрвета топове, тзв. кумбаре. Данас се дрво користи у столарству и коларству, за израду музичких инструмената и украсних предмета.

Плод садржи око 80% воде, грожђани и воћни шећер, целулозу, флавоноиде, танине и пекетине, лимунску, винску и јабучну киселину, витамине A, B1, B3, B5, B6 и C, минерале: Mg, Na, Fe, P, Ca и K. Трешња прочишћава крв, обнавља ткива, регулише столицу, повољно, делује код болести бубрега и јетре. Петељке се користе за избацивање камена и сувишние течности из организма.

Пети јун, Подбукови, Небо облачно, мркло, тмурно. Киша ситна, натпајуча, досадна, али природњачки дух, жеља за дружењем и сазнањем и добро расположење, разведрило је атмосферу гостију, учесника и домаћина и подстакло на традиционално брање биља.

По повратку са терена, ученици Пољопривредне школе из Ваљева извели су рецитал о трешњи, који су приредили професори Маријана Гоч и Драган Недељковић. Следио је најузбудљивији део – проглашење најбољег берача. Та част је припала Слободанки Васиљевић, проф. енглеског језика, која је убрала и препознала 28 биљака.

За најбоље дечије цртеже проглашени су цртежи: Андрее Романић, ученице VII разреда ОШ „Андра Савчић“ (такође прошлогодишњи добитник), Растка Петрићевића, ученика II разреда Пољопривредне школе и Александре Анђелић, ученице II разреда Техничке школе Ваљево.

За најбољи рад са темом о лековитом биљу, матураната Пољопривредне школе проглашен је рад ЛЕКОВИТО БИЉЕ СЕЛА ПЛАНИНИЦА, ученика Александра Ускоковића. За победнике следиле су и пригодне награде.

Да их нема, требало би их измислити. На понос Србије целу манифестацију зачиниле су гласом и стасом чланице КУД „ГРАДИМИР“ из Београда, чије је певање одзвањало побрђем и сливало се са прелепом природом. ■

Драган Недељковић

Мокрим стазама ваљевских планина

Субота јутро, облачан и тмуран дан, време да се крене дивчибарским путем, правац Подбукови. Разговарамо у аутомобилу да ли би по овом времену ишли у природу да нас је неко натерао. Одговор је у старту јасан, наравно да не би. Али ко год је једном био „Лековитим стазама ваљевских планина", увек се поново враћа, макар и камење падало с неба. Једноставно неке ствари се не пропуштају. Да бисмо убили 24 километра пута играмо кладионицу колико ће људи бити на манифестацији. Најоптимистичнија прогноза не прелази 15 људи, ипак тешко да има више лудака који би запуцали по киши, магли, ветру у Подбукове.

После скретања са главног пута и вожње неких 2 километра по макадаму стижемо до домаћинства Мила и Миље Обрадовић у Подбуковима и ту наилазимо на први проблем. Немамо где да паркирамо, дошло је толико људи да је ливада преплављена аутомобилима. Срећа да се нисам озбиљно кладио на број посетилаца, изгубио бих лепе паре. Дочекују нас насмејани домаћини и желе добродошлицу. „Лековите стазе ваљевских планина" одржавају се већ десет година, а последње четири у домаћинству (а надам се и наредних сто). Када бих у једној реченици морао да опишем домаћине Мила и Миљу чини ми се да би било најтачније рећи, да постоји мерна јединица за срдачност и добродушност мислим да би носила ознаку МИЛЕ (скраћено МО), ипак за Миљу је довољно рећи да је 2 МИЛА. За добродошлицу како и доликује у правом српском домаћинству стижу кафица и ракијица. После чашице разговора манифестацију отвара женска певачка група „Градимир" из Београда са старим традиционалним српским песмама које су мелем за душу, уз вишњевачу у етно амбијенту Обрадовића.

Иако киша није престала да пада, група „ентузијазиста" одлази у брање биља у рејону Црне реке, док други део остаје да пензионише уз кафицу, ракијицу, домаће крагујевачко пиво ... По повратку берача приступа се детерминацији убраног биља уз оштро око професора Недељковића из Пољопрвредне школе и рецитал ученика на тему трешње. Победница манифестације убрала је и препознала 28 врста биља.

С обзиром да је киша падала цео дан домаћин није могао да припреми пасуљ са лековитим биљем, те је нашао компромис и припремио лековиту роловану јагњетину и прасетину. Часна пионирска реч, никада у животу нисам пробао тако укусно печење! У томе се сложио и део присутних новинара уз констатацију штета што нису све конференције за штампу овако добре. Једна конференција ујутру, једна за ручак и једна увече. Миља је одала рецепт који је она чула у Банату, тајна је у томе да се изваде кости и масноће, скине се пажљиво кожа и онда се у њу уролује кртина. У току печења на ватри месо се прелива са два литра претопа. Ручак није ручак ако се после њега не одмори. Најзанимљивије је било у старом вајату од кога је Миле Обрадовић направио прави етно музеј. Распаљена је ватра у огњишту, насред вајата, а већ промрзли људи су поседали око ватре, као пре пар векова. Најинтересантнији разговор се водио са члановима планинарског друштва „Железничар" из Београда, на тему кањона и планина у Србији које вреди посетити.

За крај треба поменути оне без којих ова манифестација не би ни постојала, а то су Удружење домаћина „Ваљево", суорганизатори Еколошко друштво „Зелени буквар", „Друштво за проучавање лековитог биља", Удружење „Ваљево за Вас", Гљиварско друштво „Ваљево", Удружење домаћина „ЦРНА РЕКА" Подбукови и домаћинство Мила Обрадовића, уз подршку града Ваљева и пар добронамерних приватника од којих би издвојио „Блеки сат".

Кад се саберу сви утисци, једини закључак је да је следећа година исувише далеко за једанаесте лековите стазе. ■

Душан Перић

Песникиња међу нама

Необичну мисао песникиња Александра Петровић казује обично, какав је уосталом и живот

Налазећи инспирацију у природи многи знани и незнани шумари су свој стваралачки дух претакали у роман, причу, песму, цртеж, слику, карикатуру...

Једна од ретких жена шумарских инжењера, која се бави поезијом јесте **Александра Петровић**, која живи и ради у Кучеву. Рођена је у Пожаревцу 1975. године, а детињство је провела у живописном градићу Кучеву, кроз који жубори Пек, али данас све мање спирајући златна зрнца из врлетних Хомољских планина. Поезију је почела да пише од раног детињства, још као основац, и како каже поезија извире из њене душе. Она не ствара поезију, она је рађа. Као гимназијалка укључује се у рад литерарне дружине „Развитак“ у Пожаревцу, где и објављује своје прве песме, а објављивала је и у часопису „Дружине“, „Венци“ и листу „Политика“. Следиле су и награде од којих издвајамо Трећу награду на Лимским вечерима поезије (1989) и Прву награду на Лимским вечерима поезије 1991. године, затим књижевне награде „Блажо Шћепановић“ за рукописну збирку песама „Белешке са краја света“ (1992) и Другу награду „Ратковићеве вечери поезије“ 1993. године за рукопис збирке „Кроз призму лудила“.

До сада је објавила четири збирке песама: „У вртлогу“ (1992), „Белешке са краја света“ (1993), „Кроз призму лудила“ (1994) и „Књига“ (2009). На питање како се определила за студије шумарства Александра каже: „У гимназији сам радила семинарски рад из биологије – Процена степена сушења шума китњака, што је код мене побудило велико интересовање и када је дошло време за студије била сам у дилеми – књижевност или шумарство. Превагнуло је шумарство над књижевношћу и те две љубави се међусобно прожимају“. Данас је Александра Петровић самостални референт за гајење и заштиту шума у ШГ „Северни Кучај“ Кучево и завршава специјалистичке студије из области гајења шума на Шумарском факултету.

У збиркама поезије Александре Петровић нема великих и малих тема, све су узете из живота, а необична мисао је казана обично, какав је уосталом и живот. У вечитој динамици, пратећи темпо живота песникиња се храни апстракцијама: сунцем, небом, облацима и стиже до краја, који поново значи један почетак, јер увек све остаје незавршена песма.

Песникиња је, како каже Анђелка Поповић, рецензент збирке „Кроз призму лудила“, усамљени путник кроз природни лавиринт опасности и непријатних изненађења, кроз свет пун неизвесности, тежећи увек недостижним висинама, успутно остварујући свој циљ живљења.

Из збирке песама „У вртлогу“ издвајамо стих из песме „Молитва“, где песникиња каже: „Завештавам душу анђелима и песме људима, анђели да ми обогате душу а људи да ми обогате песме, а Бог да ми осветли пут и уздигне срце“.

Последња збирка песама Александре Петровић, објављена 2009. године, носи најлепше име које речима припада „Књига“. Препоручујемо је, јер како каже Слободан Ристовић, уредник овог издања, књига је капија, отворена на све стране, кроз коју улази свет. Кроз ту капију и излази свет – онај сусретнути са својим смислом.

У овој збирци издвајају се песме из циклуса о Малој лији, које зраче искреношћу и појашњавају песникињу. Искреност није само дар и богатство песникиње, она је дар и за поезију која је изнад свих нас. Речима: Није се небо подигло – ја сам се спустила песникиња је објаснила себе.

Из збирке „Књига“ објављујемо песму СРНА. ■

Припремила Нада Мијук

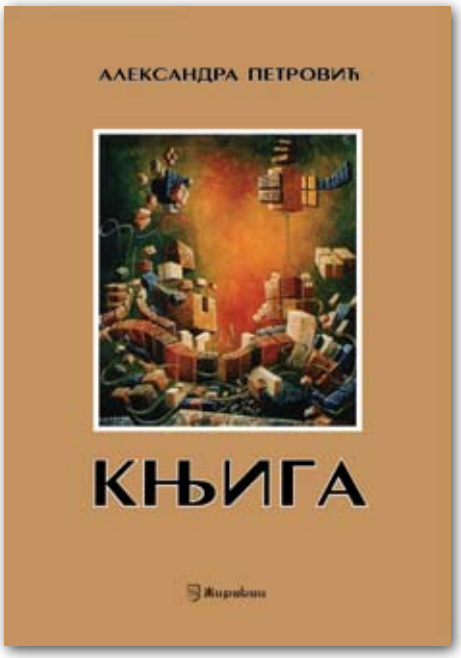

СРНА

Дрхтај
уплашене срне

срна је сићушна
крхка и нежна
свет је велики
диван и чудесан

и страшан

примамљив
у својој лепоти
узнемирујући
у прикривеној суровости

жеље су велике
и страствене
страхови су огромни
и непобедиви

дрхтај
једва видљив
и нерекидан

срна је сићушна
крхка и нежна

на чистини

на ветрометини

на пушкометини

Лековито биље

Аутор: Драган Недељковић

Фото: Јеремија

Руса

русопас, лишавица, лишајница, змијино млеко

Станиште – Распрострањена, на умерено влажним површинама богатим органским материјама.

Дрога – Осушен надземни део биљке у цвету и ређе корен. Бере се у пролеће почетком цветања. Корен се вади у јесен.

Састојци – Најважнији састојци русе су алкалоиди (хелидонин, хелеритрин, сангвинарин). Херба русе садржи 0,6-2%, а корен 1,4% укупних алкалоида.

Деловање – Алкалоиди русе имају антибактеријско и антивирусно деловање. Свеж сок се примењује као кератолитик за скидање брадавица и као кератопластик за лечење неких кожних обољења. Херба се користи као спазмолитик, холеретик и холагог због чега се користи код обољења дигестивног тракта. Потврђено је да алкалоиди русе делују као цитостатици тако да постоје покушаји њихове примене у терапији неких тумора.

Употреба

Чај: 1/2 – 1 кашичица осушене дроге се прелије са 150 ml кључале воде, поклопи и после 10 минута процеди. Пити 2-3 шољице свежег чаја 1/2 сата пре јела. Пије се 3 недеље, па се паузира. Дневна доза добро осушене дроге је 2-4 g.

За унутрашњу употребу се не користи свежа биљка.

Руса се у народу користи и за вагинална испирања код тумора, миома, раница, упала и сл. У ту сврху се чај припрема од 2 кашике осушене дроге на 1/2 l кључале воде.

Бели слез

слез, питоми слез

Станиште – Поред река на пешчаним наносима и на влажном тлу. Чешће је у употреби гајење дрога.

Дрога – Огуљен и осушен корен од биљака које нису старије од 2 године и ређе лист. Корен се вади у касну јесен или рано у пролеће. Због заштите биљке главу корена треба вратити у земљу.

Састојци – У корену белог слеза има преко 10% слузи, доста шећера, скроба и пектина. Лист и цвет садрже знатно мање слузи.

Деловање – Слуз из корена белог слеза се добија екстрадицијом у прокуваној и охлађеној води. Користи се као антитусик код сувог кашља, јер облаже слузнице што доводи до смањеног надражаја и иритације. Такође се користи и за испирање уста, носа и код блажих упала слузница дигестивног тракта. Примењује се и споља, делује емолијентно и враћа кожи влажност и еластичност.

Употреба – Од корена белог слеза се најчешће прави мацерат, тако што се 1 део исецканог и испраног корена прелије са 20 делова прокуване и охлађене воде. Остави се да стоји 30 минута и потом процеди кроз танак слој вате. Користи се заслађен шећером или медом, код сувог кашља, више пута на дан. Такође се користи у облику облога за третман упаљене коже лица.

Данас се најчешће користи сируп белог слеза, сам или у комбинацији са другим биљним дрогама.

Брошуре о гљивама и лековитом биљу можете наручити на тел: 063/278-941
Сајт: www.seoski-turizam.org.rs

ЛЕТО 2010.

Полуострво Халкидики *налази се југоисточно од Солуна и највеће је у Северној Грчкој. То је једна од најатрактивнијих туристичких области Грчке. На југу полуострва налазе се још три мала полуострва налик на три "прста".* ***Касандра****, најзападнији "прст", осим дивних плажа пружа и изузетне могућности за смештај и забаву, ту се налазе највећи хотелски и апартмански комплекси.*

ХАНИОТИ

Ханиоти је модерно летовалиште са великом песковитом плажом, оивиченом парком пуним зеленила које пружа пријатну хладовину у врелим летњим данима и незаборавне романтичне шетње тотком вечери. Поред могућности за изнајмљивање лежаљки и сунцобрана, разноврсна је понуда и за љубитеље спортова на води. У центру места налази се велики трг са бројним садржајима и богатим ноћним животом. На тргу и око њега смештене су продавнице, таверне ресторани, пицерије, кафеи, барови и објекти за забаву. Ту је и амбуланта, апотека, пошта, мноштво хотела, добро снабдевених супермаркета, посластичарница и пекара, Rent a car агенција. Ханиоти је удаљен од Солуна 103 километра.

Цене су изражене у € за најам студија/апартмана за 11 дана – 10 ноћења

ТЕРМИНИ / ВИЛЕ	ТИП АПП	05.07 15.07	15.07 25.07	25.07 04.08	04.08 14.08	14.08 24.08	24.08 03.09	03.09 13.09	13.09 23.09	23.09 03.10
ХЕРМЕС	СТ-2	450	520	540	540	500	380	190	160	90
ЛИВАС	СТ-3	470	520	580	580	470	420	160	140	100
СОТИРИС	СТ-3	610	660	720	720	660	490	270	240	140
	А-4	690	740	810	810	750	580	330	270	200
	А-5	700	750	830	830	760	590	340	280	210
МАКЕДОНИАН SKY	СТ-3	580	640	690	690	630	500	260	210	160
ФАНИС	СТ-3	600	630	670	670	600	490	250	200	140
	СТ-4	650	700	760	760	680	580	290	250	160
	А-5	680	780	830	830	750	660	320	280	200
ПАНОРАМА	СТ2+1	580	650	680	680	680	520	300	240	140
	СТ3+1	620	690	750	750	725	545	320	255	155
ДЕЛФИН	А-5	1020	1140	1260	1180	1020	920	400	320	200
МАРИА	СТ-2	440	490	540	540	480	410	220	160	90

ЦЕНА АУТОБУСКОГ ПРЕВОЗА ДО ХАНИОТИА И ПЕФКОХОРИЈА:

- *одрасли 60 €*
- *деца до 10 година старости 50 €*
- *деца до 3 године бесплатно (без седишта)*

СТУДИО/*једна просторија коју чине чајна кухиња опремљена основним посуђем за назначени број особа, купатило, балкон или тераса/*

АПАРТМАН/*просуорија коју чини чајна кухиња опремљена основним посуђем за назначени број особа и одвојена просторија са одређеним бројем лежаја.*

ЦЕНА АРАНЖМАНА ОБУХВАТА: *са пратиоцем групе до изабраног објекта на релацији по програму*

- *услуге смештаја на бази најма собе-студиа/апартмана за изабрани термин према табели на бази 10 ноћења*
- *коришћење клима уређаја (осим у вили Мацедониан Ску - 5 €/дану)*
- *сервис представника наше агенције*
- *трошкови организације програма и услуге локалног грчког партнера*

ЈП „СРБИЈАШУМЕ“ са п.о.
Пословница општег туризма
Његошева 44, 11000 Београд
Тел/фах: 244-09-08, 2454-467
www.srbijasume.rs
sumetours@srbijasume.rs
Лиценца ОТП 236/2010
ПИБ 100002820 • ж.р. 160-8863-65

ПЕФКОХОРИ

Пефкохори, у преводу значи борова шума, главни је носилац туризма на полуострву Касандра, првом прсту Халкидикија. Богат ноћни живот, бројне дискотеке и рибарске таверне са великим избором морских плодова, нуде квалитетан и незабораван провод.

Цене су изражене у € за најам студија/апартмана за 11 дана – 10 ноћења

ТЕРМИНИ / ВИЛЕ	ТИП АПП	05.07 15.07	15.07 25.07	25.07 04.08	04.08 14.08	14.08 24.08	24.08 03.09	03.09 13.09	13.09 23.09	23.09 03.10
ФЛЕСВОС	СТ-2	430	490	550	550	470	380	220	170	90
АНЕМОМИЛОС	А-4	840	960	1080	1080	840	760	260	240	180
АДОНИС	СТ-2	430	490	550	550	470	380	220	170	90
	СТ-3	470	520	580	580	490	420	220	180	100
	А-4	580	630	670	670	630	520	250	200	140

ХОТЕЛ КОПСИС 2*	УСЛУГА	14.07-23.07. 24.08-02.09.	24.07-23.08.	03.09-12.09.	13.09-22.09.	23.09-03.10.
СТАНДАРДНА СОБА	ПОЛУПАНСИОН	41	49	37	29	22

Цене су изражене у € по дану / по особи, плаћање у динарима

ПОПУСТИ ЗА ХОТЕЛ КОПСИС: Двоје деце до 6 год. БЕСПЛАТНО, дете од 6-12 год.50%,трећа одрасла особа 20%попуста.
Доплата за климу у јуну и септембру – 5€/дану

ЦЕНА АРАНЖМАНА НЕ ОБУХВАТА:

• обавезно здравствено осигурање (Дунав осигурање 110.00 динара по дану за одрасле и 55,00 динара по дану за децу од 2-12 година, 220,00 динара по дану за старије од 65 година)

• остале индивидуалне и непоменуте трошкове

УСЛОВИ И НАЧИН ПЛАЋАЊА: *Плаћање се врши у динарској противвредности по продајном курсу Banca Intesa за ефективу на дан уплате.*

• Готовински - резервација се врши уплатом аконтације у износу од 30% од укупне цене аранжмана, а остатак најкасније до 15 дана пре поласка.

• Платним картицама или револвинг картицама (могућност одложеног плаћања) , у зависности од банке.

• Могућност одложеног плаћања – чековима грађана

Административне забране - отплата до 15.12.2010. године

СРЕЋАН ПУТ са туристичком агенцијом СРБИЈАШУМЕ

Уз програме важе општи услови путовања ЈП„Србијашуме“ - Пословнице општег туризма
www.srbijasume.rs/doc/opsti_uslovi_putovanja.pdf
Могућност одложеног плаћања – чековима грађана и платним картицама
Административне забране – отплата до 15.12.2010. године

Фото: Ј. Радојичић